

SUCCES

Een onderzoek naar het pedagogisch klimaat in een groep 6

Eveline van den Heuvel
Studentnummer: 2100738
Master SEN gedragspecialist
Fontys Hogeschool,
locatie Bergen op Zoom
Supervisor: Janet Hakkeling
Juni 2010

SUCCES

Een onderzoek naar het pedagogisch klimaat in een groep 6

Eveline van den Heuvel
Studentnummer: 2100738
Master SEN gedragspecialist
Fontys Hogeschool,
locatie Bergen op Zoom
Supervisor: Janet Hakkeling
Juni 2010

Korte samenvatting:

In dit onderzoek ben ik gaan kijken hoe ik ervoor kan zorgen dat er een positieve sfeer in de klas ontstaat waardoor de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan.

In de schoolgids staat dat de missie van onze school luidt: *“Klim-Op wil kwalitatief goed onderwijs bieden aan de kinderen. Dit doen wij vanuit het gegeven dat het belangrijkste is dat kinderen met plezier naar school komen. Naast de aandacht voor het cognitieve (het leren) vinden we het ook belangrijk dat we de kinderen kennis laten maken met sociale, emotionele, motorische, creatieve en culturele vaardigheden. Uiteindelijk doel is dat kinderen zelfstandig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk verkeer. Dit alles gebeurt in een sfeer van vertrouwen en in een sfeer waarin kinderen zichzelf durven te zijn”.*

Aan het begin van het schooljaar kon ik in mijn klas die goede sfeer niet altijd bieden. De groep had zich als een negatieve groep ontwikkeld. Een negatieve groep kent verschillende rollen, die helaas vaak een negatieve kleur aannemen. De enige leidinggevende rol wordt vervuld door de dictator. Hij houdt de groep bijeen door te zorgen dat anderen slachtoffer worden. Hij doet steeds zijn best om de baas te blijven. De plaats van de dictator wordt bedreigd door de intrigant, die vooral bezig is met roddelen, pesten en omkopen. Het uiteindelijke doel van de intrigant is het overnemen van de rol van de dictator. Dit doet hij door medestanders te zoeken in de groep. Die medestanders zijn de meelopers. Zolang ze meelopen, kan hen niets gebeuren. Zij voelen zich veilig door een dictator of een intrigant te steunen. Dan is er een leerling die vaak wordt gepest, de zondebok. In een negatieve groep wordt de rol van de zondebok als bliksemafleider gebruikt voor de frustraties over het slecht functioneren van de groep.

De leerkracht speelt in de ontwikkeling van de negatieve groep een specifieke rol: hij biedt onvoldoende veiligheid door te weinig structuur en regels te geven en door te weinig op te komen voor de gewenste waarden en normen. Negativiteit neemt niet alleen bezit van de groep, maar ook van de leerkracht. Bij leerling en leerkracht leidt het negatieve karakter van de groep tot gevoelens van incompetentie, afhankelijkheid en isolement in plaats van goede en werkbare onderlinge verstandhoudingen. Er is geen wederzijdse waardering en wederzijds respect. Omdat de vervulling van de basisbehoeften ontbreekt, dreigt het onderwijsproces vast te lopen. Alle energie gaat zitten in het negatieve groepsproces. Dit werd al snel door mij en collega's geconstateerd. Daarom heb ik hulp gevraagd en gekregen door middel van observaties gevraagd. Ook heb ik verschillende cursussen gevolgd die bijgedragen hebben aan een voor mij werkbare situatie.

De volgende punten zijn daar uit gekomen en pas ik nu toe in mijn klas:

- Ik reageer op de 'kanjermethode' bij gedragsproblemen in de klas.
- Voor een select groepje dat de meeste gedragsproblemen vertoont een duidelijke straf afgesproken met de IB'er.
- Een individueel beloningssysteem door middel van een stempelkaart.
- Een groepsbeloningssysteem door middel van rijst in een doorzichtige bak.
- De kinderen benoemen wekelijks positieve punten van elkaar tijdens de weekafsluiting.
- Ik heb een stilteteken afgesproken.
- Afwisseling in leren / werken / ontspanning bijvoorbeeld d.m.v. concentratieoefeningen
- Ik werk met een 'echt' stoplicht in de klas, nu is de rode tijd duidelijk zichtbaar voor de kinderen. Er zit ook een toetertje op het stoplicht, als het stil moet zijn druk ik op de toeter en moet het binnen 3 tellen stil zijn.
- De kinderen zitten twee aan twee. Ze werken vaak samen met dezelfde persoon (maatje) om ruzie over groepjes of buitensluiten te voorkomen. Niemand zit alleen, ook niet als het vaak storend gedrag vertoont.
- Ik sta 's morgens bij de deur als kinderen de klas binnenkomen. Ik begroet de kinderen en verwacht ook van kinderen dat ze me dan aankijken en begroeten.
- Ik toon interesse in leerlingen en vraag regelmatig naar gebeurtenissen buiten school. Ik ga bijvoorbeeld ook wel eens naar voorstellingen of wedstrijden van kinderen kijken buiten school. Dat is niet alleen leuk om te zien maar de kinderen vinden het ook erg leuk als 'de juf' komt kijken.
- Ik heb positieve verwachtingen van de kinderen en spreek die ook uit.
- Ik geef de kinderen zoveel mogelijk complimenten. Probeer dus heel erg alert te zijn op dingen die goed gaan.
- Ik straal zelfvertrouwen uit en geef duidelijk aan wie de 'baas' is in de klas.
- Ik heb een goed overzicht vanuit mijn bureau, instructietafel en voor in de klas.
- Ik durf fouten toe te geven aan de kinderen.
- Ik probeer zoveel mogelijk met humor op te lossen maar gebruik niet te veel sarcasme dat kinderen verkeerd op kunnen pikken.
- Ik ga met plezier naar mijn werk en straal dat ook uit.
- Ik zorg voor uitdagende opdrachten en probeer de kinderen af en toe te verrassen door iets anders dan verwacht te doen.
- Ik zorg dat ik in de belevingswereld van de kinderen zit zodat het ze aanspreekt.

Dit werkt voor mij, ik kan het jaar op een positieve manier afsluiten. Volgend schooljaar zal de klas echter toch nog met de andere groep 6 gemixt worden en ligt er een belangrijke taak bij de leerkrachten van groep 7, een positieve sfeer in beide groepen creëren en behouden.

Voorwoord:

Eind schooljaar 2007/2008 heb ik besloten deze opleiding, gedragsspecialist, te gaan doen. Waarom? Ik was op dat moment 2 jaar klaar met mijn opleiding (Pabo) en ik had een 2 jarige studie afgerond 'vakbekwaam bewegingsonderwijs'. Iets totaal anders dan 'gedragsspecialist'. Ik heb niet lang hoeven twijfelen om hierna nog een studie te doen. Ik zou maar 2 dagen een vast contract hebben en ik wilde in de overgebleven tijd iets nuttigs gaan doen, in het onderwijs blijf je leren!

Ik heb bewust gekozen voor deze opleiding omdat ik hiervan verwachtte dat ik voor mezelf meer duidelijkheid zou krijgen hoe adequaat te moeten handelen bij kinderen met gedragsproblemen. Ik had bij het invallen al regelmatig voor een pittig klasje gestaan. Ik voelde me dan regelmatig niet kundig genoeg om met een goede aanpak te komen. Ik was op zoek naar een manier van lesgeven die op een positieve manier ongewenst gedrag aan zou pakken. Daar bleek deze opleiding perfect bij aan te sluiten. Oplossingsgericht denken en oplossingsgericht onderwijzen staan bij deze opleiding centraal. Kijk naar wat er werkt en doe daar meer van!

De afronding van deze opleiding gebeurt door middel van dit meesterstuk. Ik heb hiervoor een onderwerp gekozen dat goed aansluit bij de verwachtingen die ik had van deze opleiding. Ik wilde leren hoe ik op een goede manier ongewenst gedrag aan kon pakken en dat kon ik perfect toepassen op mijn eerste 'eigen' klas. Een klas door collega's bestempeld als een 'moeilijke klas'. In dit meesterstuk beschrijf ik het proces dat ik afgelopen jaar doorlopen heb om een goede sfeer in mijn klas te kweken. Dit onderzoek is gericht op mij en mijn klas. Dit is geen garantie voor een lezer dat het bij hem/haar op dezelfde manier gaat werken. Toch zullen er aspecten uit dit onderzoek te halen zijn die bij een ander ook kunnen werken. Veel leesplezier!

Inhoud:

Inleiding	pagina 7
1. Probleemstelling en verantwoording	pagina 8
1.1 Huidige situatie	pagina 8
1.2 Huidige situatie vanuit de kinderen	pagina 10
1.3 Informatie vanuit de schoolgids	pagina 11
1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen	pagina 13
1.5 Wat is er voor de ander interessant aan?	pagina 13
1.6 Gewenste situatie	pagina 13
2. Achtergronden en theorie:	pagina 15
2.1 Wat is een groep en hoe verloopt een groepsproces?	pagina 15
2.2 Wat is de rol van de leerkracht?	pagina 20
2.3 It takes 2	pagina 23
2.4 Oplossingsgericht onderwijs	pagina 26
2.5 Relevantie van de theorie voor het onderzoek	pagina 27
3. Onderzoeksmethodologie	pagina 28
3.1 Hoe ga ik dit onderzoek aanpakken?	pagina 28
3.2 Planning	pagina 30
4. Resultaten, conclusies en aanbevelingen	pagina 32
4.1 Verloop van het onderzoek	pagina 32
4.2 Dit werkt bij mij	pagina 41
4.3 Beantwoording deelvragen en onderzoeksvragen	pagina 43
5. Discussie en reflectie	pagina 44
5.1 Beginsituatie	pagina 44
5.2 Evaluatie	pagina 44
5.3 Nawoord	pagina 46
6. Literatuur lijst	pagina 46
7. Bijlagen:	
Bijlage 1: De gevoelsthermometer van het groepsklimaat.	
Bijlage 2: Analyse van het groepsklimaat.	
Bijlage 3: Klassenklimaatschaal.	

Inleiding:

Twee dagen voor de zomervakantie kreeg ik te horen dat ik in het schooljaar 2009/2010 vijf dagen in de week dezelfde klas mocht gaan lesgeven. Voor het eerst sinds ik afgestudeerd ben aan de Pabo, vier jaar geleden. Leuk! En spannend! Dat is het eerste wat er in mijn hoofd omging. Eindelijk een eigen klas. Eindelijk leer ik de leerlingen eens wat beter kennen. De band met de kinderen, een van de redenen waarom ik ooit aan de Pabo begon, kan eindelijk eens groeien. Het gaat hier om een groep 6. Ik had het afgelopen jaar 2 dagen in groep 5 gestaan en dat was me heel erg bevallen.

Maar later begon ik ook te twijfelen. Kan ik het wel?

Ik begon te beseffen welke groep ik eigenlijk ging krijgen. Omdat ik al een tijdje op de betreffende school inviel had ik al een beeld van de groep. Ook had ik al regelmatig verschillende verhalen over deze groep gehoord. De groep stond op de school bekend als “een moeilijke groep”. Dus vooroordelen volop.

Ik heb de afgelopen jaren bij het invallen voor veel verschillende groepen gestaan en daarbij ook enkele lastige groepen. Dat is niet altijd even positief verlopen.

Maar ik zag het ook als een uitdaging. En eigenlijk kwam het wel heel goed uit in combinatie met mijn studie gedragsspecialist. Ik wil gaan onderzoeken hoe ik er voor kan zorgen dit jaar tot een succes te brengen. Voor mezelf maar zeker ook voor de kinderen. Ik vind het heel erg belangrijk dat er een positieve sfeer in de groep is en kinderen zich veilig voelen op school en met plezier naar school gaan. Het leren zal hierdoor ook gemakkelijker gaan. Het woord positief zal in dit meesterstuk dan ook vaak gebruikt worden. Dit onderzoek is vooral gericht op mijn eigen handelen ten opzichte van de groep. Hoe kan ik ervoor zorgen dat er een positieve sfeer in de klas ontstaat waardoor de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan?

In hoofdstuk 1 beschrijf ik de huidige situatie. Dat is de situatie voor het proces waar ik met oplossingen ben gekomen. Ik beschrijf wat er in de schoolgids staat over dit onderwerp en ik bekijk de huidige situatie vanuit de kinderen door middel van het afnemen van een sociogram, een pestenquête en door gebruik te maken van de Klassenklimaat schaal. De Klassenklimaat schaal is een digitaal programma waar kinderen uitspraken over de sfeer in de klas kunnen scoren.

In hoofdstuk 2 behandel ik de voor dit onderzoek relevante theorie. In hoofdstuk 3 beschrijf ik vooraf hoe ik dit onderzoek aan ga pakken. En in hoofdstuk 4 beschrijf ik het proces dat ik heb doorgelopen voor dit onderzoek met daarbij de uitkomst van het onderzoek. Hoofdstuk 5 zal ik ingaan op het verloop van het onderzoek, zoals de evaluatie, uitvoerbaarheid en aanpak van het onderzoek.

Hoofdstuk 1 Probleemstelling en verantwoording

1.1 Huidige situatie

Aan het eind van schooljaar 2008/2009 krijg ik te horen dat mijn contract van twee dagen binnen het Vives bestuur ingevuld gaat worden door 2 dagen groep 6 te gaan doen. Dit contract wordt aangevuld met 3 dagen vervanging van collega die langdurig ziek is. Dat betekende dat ik een volledige week groep 6 mocht gaan doen. Voor het eerst sinds ik afstudeerde van de Pabo had ik mijn eigen groep. Met alle verantwoordelijkheden die daarbij horen.

Ik kende de groep al van horen en zien omdat ik al een aantal jaar verschillende taken op deze school had vervuld. Ik had deze groep een tijdje gymles gegeven. Daarnaast heb ik er regelmatig ingevallen bij adv dagen van de groepsleerkracht. Ook stond ik het laatste half jaar in de parallel groep 5 waardoor ik regelmatig activiteiten samen met deze klas ondernam.

Op deze momenten zag ik natuurlijk allerlei elementen van de groep, ook hoorde ik collega's praten over deze groep en dat was vaak negatief. 'Het is een moeilijke groep' of 'Het zijn drukke kinderen', werd er vaak gezegd.

Vanaf het eerste moment dat ik wist dat ik deze groep mocht gaan doen wist ik dat het niet makkelijk zou gaan worden. Ik moest aan de bak. Ik moest consequent zijn en streng. 'Lik-op-stuk' beleid toe gaan passen. Dat klinkt allemaal heel logisch maar hoe doe ik dat nou eigenlijk? Dat was iets waar ik echt naar op zoek moest dit jaar. Wat werkt voor mij? Wie ben ik voor de klas en wat is mijn gedrag voor de klas?

Het is mijn gedrag dat invloed heeft op een positief of negatief verloop van het jaar.

De klas bestaat uit 24 kinderen. In groep 3 gevormd uit 2 kleuterklassen. Dat jaar stonden er een ervaren leerkracht en een startende leerkracht voor groep 3. Uit gesprekken met collega's bleek dat er toen min of meer bewust is gekeken in welke groep er welke kinderen zouden komen. Terugkijkend lijkt het erop dat ze de wat drukkeren jongens uit de kleuterklassen bij de ervaren leerkracht hebben gezet. En mijn indruk is dat ze dat hebben willen compenseren door er hele rustige meisjes bij te zetten. Ik zie dat ook terug op de gele kaarten van de kinderen. Op deze gele kaarten worden alle rapportpunten bijgehouden maar ook op het gebied van werkhouding en sociaal- emotionele ontwikkeling wordt er een score gegeven. Bij veel van de jongens staan twijfelachtige resultaten als het gaat om

zelfstandigheid, werkhouding, en sociaal ten opzichte van andere leerlingen. Toch is de samenstelling vanaf groep 3 niet helemaal de oorzaak volgens mij. Groep 4 is voor deze klas een vormend jaar geweest. Dat jaar zijn er 3 kinderen (toevallig de kinderen die nu het meest opvallen in de klas) bij gekomen. 2 leerlingen (jongens) hebben dat jaar gedoubleerd. Door onvoldoende leerprestaties en een verkeerde werkhouding moesten deze twee kinderen groep 4 nog een keer over doen en kwamen in deze groep terecht. Een van deze jongens was het jaar daarvoor pas op school gekomen, door een verhuizing. Daarnaast is er in groep 4 nog een jongen uit een andere stad hier naar toe gekomen en ook in deze groep terecht gekomen. Deze 3 jongens hebben hun plaats in de groep moeten 'veroveren'.

Hoe het dat jaar in groep 4 is gegaan weet ik niet precies, de leerkracht van toen is er niet echt open over. Ik hoor nu ouders wel vaak dat jaar noemen als een negatief jaar. Ik hoor ouders wel heel positief over het schooljaar daarna, groep 5. Ik heb ook met deze leerkracht gesproken en gezien dat zij al heel veel dingen aan de groep heeft kunnen veranderen. Deze leerkracht staat stevig voor de klas. Ziet de problemen en pakt die problemen ook aan. Ik heb van haar heel veel tips gehad over hoe ik met deze klas aan de gang moest gaan. Ook nu vraag ik haar nog regelmatig om raad.

Ondanks de goede aanpak van mijn collega blijft het een lastige groep. Ik kan nu alle dingen gaan noemen die er mis aan zijn maar ik ga nu liever in op de positieve aspecten van deze groep. Wat ik al snel zag is dat veel van het 'drukke' gedrag (praten, roepen, overmatig bewegen) voortkomt uit het enthousiasme voor iets. De kinderen willen heel graag dingen aanpakken. Ik hoor ze zelden klagen over iets dat we gaan doen, op een enkeling na natuurlijk. Als ik de kinderen naar het zwembad breng waar ze 1 keer in de twee weken zwemles hebben (dit is ongeveer 10 minuten lopen) hoor ik bijvoorbeeld een paar jongens overdreven hard praten en zelfs roepen. Maar als ik dan ga luisteren waar ze het over hebben zijn het hele onschuldige dingen, spelen na school, een computerspel, of zelfs over een vak op school. Ik vraag ze dan natuurlijk wel dat op een lager volume te doen.

Een ander voorbeeld van dat enthousiaste gedrag zag ik ook terug in de periode voor carnaval. De kinderen zijn bij ons gewend met groepjes of individueel een carnavalswagen te maken voor de optocht van school. Veel kinderen pakken dit heel professioneel aan. Ze beginnen er dan ook al heel vroeg mee. Vanaf de kerstvakantie merkte ik veel onrust in de klas. Ik had al veel bereikt met de klas, maar daar kom ik later in dit verslag op terug, en toen leek het terug bij af te zijn. Wat bleek nou? Kinderen waren tijdens de lessen veel bezig met die optocht, ze waren groepjes aan het vormen, ontwerpen aan het maken (vaak hele goede), afspraken aan het maken over wie wat zou gaan doen, bij wie thuis en daar was vaak ook onenigheid over natuurlijk. En dat werkte behoorlijk door in de klas. Maar eigenlijk

was de oorzaak dat enthousiasme voor de carnavals optocht. Je merkte ook dat die spanning tijdens de optocht ook van de groep afging en we de dag als groep heel goed af konden sluiten met een polonaise en een zevensprong. Die middag deed mijn groep misschien wel het leukste mee met alle activiteiten op het plein. Ik heb hier wel de lering uit getrokken hier volgend jaar eerder op in te springen en vooraf duidelijke afspraken te maken, zodat deze problemen heel makkelijk voorkomen kunnen worden.

Andere positieve kenmerken van deze groep zijn dat ze niet alleen een groot saamhorigheidsgevoel hebben, maar ook belangstellend en erg sportief. Dit is bijvoorbeeld duidelijk te zien bij een hockeytoernooi. Een toernooi dat op een woensdagmiddag buiten school om georganiseerd werd. Alle bovenbouw kinderen in het dorp mochten er aan deelnemen. In deze groep werden er 2 teams gevormd die meededen, terwijl er in totaal maar 5 of 6 deelnemende teams waren. Er werd door de meisjes een groepje en door de jongens een groepje gevormd. De jongens waren erg fanatiek en wonnen het toernooi. De jongens vonden zelf dat de trofee in de klas moest komen staan want dan kon iedereen ernaar kijken en hoefde er geen ruzie gemaakt te worden bij wie hij eerst kwam te staan. Een erg goede oplossing vond ik zelf!

1.2 Huidige situatie vanuit de kinderen

Ik heb met de klas regelmatig gesprekken over het gedrag. Het gedrag van een aantal jongens wordt als storend ervaren. In de klas maar ook in de pauzes en buiten school. Ik heb een pestenquête afgenomen. Hierin worden duidelijk een aantal zondebokken en pesters aangegeven. Hierbij vielen me een aantal dingen op. Zo waren er 5 jongens die zeer regelmatig als pester werden aangewezen en daarvan was er maar één jongen die zichzelf ook opschrijft als pester. Er werden 4 namen genoemd van kinderen die regelmatig gepest worden. Maar daarvan staat er één jongen ook regelmatig tussen de pesters. Misschien is hier sprake van uitdagen? Een negatieve manier van aandacht vragen van medeleerlingen? Een meisje dat niemand noemt als gepest kind noemt zichzelf wel als gepest kind. Dit is iets om in de gaten te houden. Dit zegt iets over het zelfbeeld van het kind. Wellicht dat ik dit met ouders kan bespreken.

Uit de afgenomen sociogram blijkt dat er 4 kinderen zijn waar niemand voor kiest om mee samen te werken, wel veel negatieve keuzes. Dit zijn ook de kinderen die in de pestenquête als gepest genoemd worden. Een aantal kinderen zijn erg populair onder de kinderen en wat me opvalt is dat het kind dat ik aan zou wijzen als dictator van de klas vaak negatief gekozen wordt. Zijn de andere kinderen misschien bang voor hem?

De Klassen Klimaat Schaal is een digitaal programma waar kinderen o.a. de sfeer in de klas scoren door middel van vragen. Wat me hierbij opvalt is dat er nog vrij hoog gescoord wordt. Mijn verwachting lag lager. Misschien zijn er subgroepen die de groep toch nog vrij positief ervaren. Zie voor de uitslag bijlage 3.

1.3 Informatie vanuit de schoolgids

Visie en missie

“Onze missie luidt: Klim-Op wil kwalitatief goed onderwijs bieden aan de kinderen. Dit doen wij vanuit het gegeven dat het belangrijkste is dat kinderen met plezier naar school komen. Naast de aandacht voor het cognitieve (het leren) vinden we het ook belangrijk dat we de kinderen kennis laten maken met sociale, emotionele, motorische, creatieve en culturele vaardigheden. Uiteindelijk doel is dat kinderen zelfstandig kunnen deelnemen aan het maatschappelijk verkeer. Dit alles gebeurt in een sfeer van vertrouwen en in een sfeer waarin kinderen zichzelf durven te zijn”.

“Startend vanuit een goed welbevinden gaan wij aan de slag met de kinderen. Tevens willen we goede kwaliteit leveren. Dat doen we met de kerndoelen basisonderwijs als norm. We gaan uit van de uitgangspunten van adaptief onderwijs: competentie, autonomie en relatie.

→ Competentie: ik ben iemand die iets kan, geloof en plezier in eigen kunnen.

→ Autonomie: ik ben zelfstandig, het gevoel dat je iets kunt ondernemen zonder dat je anderen om hulp of toestemming hoeft te vragen.

→ Relatie: ik ben iemand waar anderen op gesteld zijn, het gevoel dat mensen je waarderen en met je willen omgaan, maar actief leren samen met anderen speelt hierbij een rol”.

“In ons adaptief pedagogisch klimaat zijn vooral de volgende zaken van belang:

Vertrouwen: in de goede afloop van leerprocessen van zowel kind als leerkracht.

Ondersteunen: we ondersteunen de kinderen bij wat ze nog niet zonder hulp of op eigen kracht kunnen. Daarnaast kunnen wij ons vinden in een veilige sfeer waarbij rust en regelmaat voor ons belangrijke essenties zijn”.

Identiteit

“Onze school is een katholieke school. De identiteit van onze school vindt zijn oorsprong in christelijke tradities en waarden. We zien het dan ook als onze opdracht om:

- te werken aan de totale ontwikkeling van de kinderen;*
- respect uit te dragen en dat aan de kinderen bij te brengen; de kinderen te leren kritisch tegen de maatschappij en zichzelf aan te kijken;*
- de kinderen gevoelig te maken voor de religieuze aspecten van het leven”.*

Pedagogische uitgangspunten

“We zijn een school die:

- ervan uitgaat dat de kinderen opgroeien in een samenleving van mensen met verschillende culturele achtergronden;*
- discriminatie en pesten niet accepteert en werkt aan het voorkomen ervan;*
- ervan uitgaat dat elk kind op zijn niveau en met zijn eigen achtergrond meewerkt aan zelfontplooiing.*
- ieder kind, ongeacht geloof en afkomst, van harte verwelkomt”.*

“Een van de belangrijkste uitgangspunten voor ons onderwijs is dat de kinderen met plezier naar school gaan. Om een klimaat te creëren waarbij kinderen veel en graag leren, zijn goede omgangsvormen noodzakelijk. Deze zijn terug te vinden in de regels die we voor de school hebben opgesteld. Het naleven hiervan moet een klimaat scheppen van orde en regelmaat, van weten wat wél en níét de gewoonte is. Verder zorgen die regels ervoor dat je je als kind ook “thuis voelt” op Klim-Op. De regels hangen in de gangen en in de klassen. Regelmatig worden de regels besproken met de kinderen. We hanteren “slechts” 10 regels om ervoor te zorgen dat het overzichtelijk blijft. Tevens kunnen we de kinderen er dan goed op aanspreken. Onze regels zijn positief geformuleerd. We maken dus bijna geen gebruik van het woordje NIET maar gaan juist meer uit van wat we WEL van kinderen verwachten. Overigens: wat voor de kinderen geldt, geldt ook voor de volwassenen”.

“De sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt ook gevolgd door het noteren van eventuele bijzonderheden. Dat gebeurt in het smalle dossier (de zgn. “gele kaart”), een overzicht van belangrijke zaken over het kind. Tijdens de 10 minuten gesprekken, wordt de informatie op deze kaart besproken met de ouders/verzorgers. Deze kaart gaat mee naar de volgende leerkracht. Kinderen met leer- en/of gedragsproblemen worden zoveel mogelijk binnen de eigen groep geholpen en zo nodig en indien mogelijk ook daarbuiten. Bijvoorbeeld door het verzorgen van een sova-training door leerkrachten of andere instanties”.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

De groep waar ik dit jaar volledige verantwoordelijkheid voor heb staat, zoals ik al eerder beschreef, bekend als een moeilijke groep. De sfeer is niet goed en dat heeft invloed op het gedrag van leerlingen en de leerprestaties. Ik ben ervan overtuigd dat de invloed van de leerkracht dermate groot is dat ik moet gaan kijken naar mijn handelen. Ik ben degene die verandering moet brengen. Hoe? Dat wil ik gaan onderzoeken.

Ik wil onderzoeken welke invloed ik heb op het groepsklimaat en of ik mijn invloed kan inzetten bij het verbeteren van de sfeer in de groep. Ik wil graag dat de kinderen zich in de groep veilig voelen en met plezier naar school gaan.

Onderzoeksvraag:

Hoe kan ik ervoor zorgen dat er een positieve sfeer in de klas ontstaat waardoor de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan?

Deelvragen:

- Wat is een groep en hoe verloopt een groepsproces?
- Wat zijn de kenmerken een negatieve en een positieve groep?
- Wat is de rol van de leerkracht? En wat is gewenst leerkrachtgedrag?
- Wat werkt voor mij?

1.5 Wat is er voor de ander interessant aan?

Hoewel dit onderzoek gericht is op mijn gedrag voor deze klas kunnen de uitkomsten van dit onderzoek voor anderen leerzaam zijn omdat er aspecten in voor komen die voor iedere leerkracht relevant zijn. Het gewenste leerkrachtgedrag is een belangrijk onderwerp van mijn onderzoek. Vooral voor startende leerkrachten kan het informatief zijn.

1.6 Gewenste situatie

De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek zou een positieve sfeer in mijn groep zijn door gebruik te maken van positief, oplossingsgericht, consequent en adequaat leerkrachtgedrag. Dat zijn veel moeilijke woorden dus bij deze wil ik graag verduidelijken wat ik daarmee bedoel.

Het gewenste leerkrachtgedrag is gedrag dat als gevolg heeft dat er in de klas een sfeer heerst waarin te werken en leren is. Kinderen voelen zich veilig in deze groep. Weten wat er van ze verwacht wordt en houden zich aan gestelde regels. Er heerst een open sfeer, er wordt niet gepraat *over* de leerlingen maar *met* de leerlingen. Alles wat de leerkracht doet is van invloed op de klas: zitten, staan, gezichtsuitdrukking, stemvolume en –melodie, oogcontact, knikken, gedachten, gevoelens, timing, lengte van een blik, praten, de inhoud van wat er gezegd wordt enz. Ik wil me bewust worden van dit gedrag en het gewenste gedrag gaan toepassen. Dit moet dan ook een automatisme worden zodat ik het in de toekomst blijf inzetten

Voor mijn onderzoek heb ik verschillende theorieën doorgenomen. Een erg overzichtelijk en praktisch boek dat ik heb gebruikt om mijn eerste deelvragen te kunnen beantwoorden is 'Grip op de groep' van Rene van Engelen.

2.1 Wat is een groep en hoe verloopt een groepsproces?

Om te kunnen leren moeten leerlingen zich veilig voelen in een groep. Deze veiligheid wordt gecreëerd tijdens de ontwikkeling van het groepsproces. De leerlingen en de gedragspecialist spelen hier beiden een belangrijke rol. Een groepsproces kent 5 fasen, die elkaar opvolgen. Hier kom ik later op terug.

Veiligheid in de groep houdt in, dat belangrijke behoeften van de leerlingen in de groep kunnen worden vervuld. Het gaat om de behoeften zekerheid en veiligheid, sociale acceptatie, waardering en zelfrealisatie, bovenop fysiologische behoeften als voeding, kleding en onderdak (Piramide van Maslow, 1954).

Veiligheid en zekerheid zijn voor de leerlingen verbonden met relaties, rollen en normen in de groep. Iedere groep kent vaste normen. Omdat die normen de groepsleden een gevoel van zekerheid geven, zijn ze moeilijk te beïnvloeden, als de groep is gevormd. Er is ook zekerheid, omdat de rollen vaststaan. Als hierin is voorzien komt de derde laag, de behoefte aan sociale acceptatie. Genegenheid, warmte, erbij horen, erkenning door familie en vrienden. Als hierin is voorzien kom je in de vierde laag, de behoefte aan waardering, achting en respect. Er zijn vriendschappen binnen een groep. Bij meisjes uit dit zich in het hebben van een hartsvriendin. Ten slotte komen we in de bovenste laag, de zelfrealisatie. Hier komen de eigen talenten tot ontwikkeling. In een klas kunnen leerlingen elkaar helpen met bepaalde leerstof. Samen kunnen leerlingen tot creatieve prestaties komen.

De basisbehoeften van een leerling zijn competentie, autonomie en relaties. Competent zijn heeft te maken met het gevoel dat je het kan. Genoeg zelfvertrouwen om iets aan te durven pakken. Autonoom zijn is het onafhankelijk kunnen functioneren. Je hebt er niemand bij nodig. Relaties hebben te maken met het kunnen omgaan met anderen. Waardering van anderen die je krijgt. Daar krijg de leerling een competent gevoel van en omdat hij het gevoel heeft dat hij het kan, ontwikkelt de leerling autonomie.

Als gedragspecialist en leerkracht wil ik grip hebben op de groep. Dit wil ik bereiken door specifieke waarden en normen uit te dragen. Ik wil een groep waarin een leerling zich competent en autonoom voelt en waarin leerlingen onderling waardering hebben voor elkaar. In een positieve groep zijn de leden eensgezind en gemotiveerd om groepsdoelen te behalen. De groepsleden voelen zich verantwoordelijk voor de eigen groep. Zij tonen respect voor de mening en het karakter van elkaar. Groepsleden zijn bereid samen te werken.

Kenmerken van een positieve en een negatieve groep

Een positieve groep biedt leerlingen de mogelijkheid om zichzelf te ontwikkelen en daarbij een eigen groepsrol te verwerven, namelijk de rol die hem/haar het beste past. Er zijn bijvoorbeeld leerlingen die de leiding willen nemen, maar er zijn ook andere rollen.

Rene van Engelen onderscheidt in totaal zeven verschillende groepsrollen. Het gaat hierbij om een aantal leidinggevende rollen zoals de gezagsdrager, de sociaal medewerker en de organisator. De overige groepsrollen bestaan uit de verkenner, de volger, de appellant en de joker. Een leerling kan afwisselend verschillende rollen op zich nemen. De mate waarin de rol wordt vervuld is ook verschillend.

De gezagsdrager is niet altijd de meest opvallende persoon in de groep, maar wat hij zegt wordt direct opgepakt. De sociaal werker heeft interesse in mensen en relaties. Deze leerling bewaakt de groeps sfeer en het welzijn van de groepsleden. De organisator weet alles te regelen en geeft direct leiding aan de groepsleden. De verkenner onderneemt vaak actie op het moment dat duidelijk is wat de bedoeling is. Als de organisator even wegvalt, neemt de verkenner zijn plaats in. De volgers zijn leerlingen die doen wat van hen wordt verwacht. De appellant is de leerling die een beroep doet op de zorgzaamheid van de groep. Hij heeft de groep nodig en versterkt daardoor het verantwoordelijkheidsbesef van de groep. Dit kan door een individuele handicap, of doordat hij in een verdrietige situatie zit. De joker zorgt voor humor binnen de groep. Humor heeft de kracht spanning op te lossen in een groep.

De groepsontwikkeling gaat van een formele structuur naar een informeel functioneren volgens de gezamenlijk gedragen waarden en normen. In het begin van het proces biedt de leerkracht/gedragspecialist veiligheid door veel structuur en regels te geven. Het voeren van een lik op stuk beleid is van belang. Waarden en normen worden daarmee gevestigd. Naarmate de leerlingen in de groep laten zien, dat zij zich de gewenste waarden en normen hebben eigen gemaakt, krijgen zij meer de kans om hun functioneren zelfstandig en met elkaar onderling te regelen en neemt de leerkracht/gedragsspecialist een meer toezichthoudende rol aan.

Zoals eerder genoemd is het werken aan de basisbehoeften van leerlingen (competent zijn, autonomie en relaties) van belang als grondslag van een positieve sfeer in de groep. De leerlingen gaan door het positieve karakter van de groep graag naar school. Er zijn ook groepen waarin kinderen zitten die niet graag naar school gaan. Het zijn groepen met een negatief karakter. In een negatieve groep is er voortdurend strijd om de doelen die de groep wil bereiken. Harmonie ontbreekt. De leerlingen voelen zich niet verantwoordelijk voor de groep. Onderlinge waardering en wederzijds respect laten te wensen over.

Een negatieve groep kent, evenals een positieve groep, verschillende rollen, die helaas vaak een negatieve kleur aannemen. De enige leidinggevende rol wordt vervuld door de dictator. Hij houdt de groep bijeen door te zorgen dat anderen slachtoffer worden. Hij doet steeds zijn best om de baas te blijven. De plaats van de dictator wordt bedreigd door de intrigant, die vooral bezig is met roddelen, pesten en omkopen. Het uiteindelijke doel van de intrigant is het overnemen van de rol van de dictator. Dit doet hij door medestanders te zoeken in de groep. Die medestanders zijn de meelopers. Zolang ze meelopen, kan hen niets gebeuren. Zij voelen zich veilig door een dictator of een intrigant te steunen. Dan is er een leerling die vaak wordt gepest, de zondebok. In een negatieve groep wordt de rol van de zondebok als bliksemafleider gebruikt voor de frustraties over het slecht functioneren van de groep. De leerkracht speelt in de ontwikkeling van de negatieve groep een specifieke rol: hij biedt onvoldoende veiligheid door te weinig structuur en regels te geven en door te weinig op te komen voor de gewenste waarden en normen. Negativiteit neemt niet alleen bezit van de groep, maar ook van de leerkracht. Bij leerling en leerkracht leidt het negatieve karakter van de groep tot gevoelens van incompetentie, afhankelijkheid en isolement in plaats van goede en werkbare onderlinge verstandhoudingen. Er is geen wederzijdse waardering en wederzijds respect. Omdat de vervulling van de basisbehoeften ontbreekt, dreigt het onderwijsproces vast te lopen. Alle energie gaat zitten in het negatieve groepsproces. Het is zaak om als gedragspecialist op te treden. Het is de taak van de gedragspecialist om van een negatieve groep een positieve groep te maken.

Fases in de groepsvorming

Om als gedragspecialist een groepsproces te kunnen begeleiden, moet je eerst weten wat er precies gebeurt tijdens het ontstaan van een groep. Dan kun je het groepsproces beïnvloeden. De literatuur onderscheidt de volgende fasen in de ontwikkeling van een groepsproces: Forming (verkenning), storming (behoefte aan erkenning, positie/rol verwerven), norming (vaststellen normen), performing (bepalen van leer- en leefklimaat) en termination (afscheid nemen).

Fase 1: Forming

Forming duurt ongeveer 2 weken. Na de zomervakantie vormt een groep zich opnieuw, leerlingen hebben elkaar lang niet in een groep meegemaakt. Voor de leerlingen is deze periode vrij lang omdat ze in die fase van hun leven fysiek en mentaal nog erg hard groeien. De groep tast elkaar in deze eerste fase af. Wat kan wel en wat kan niet in deze groep? Wanneer hoor je erbij? De anderen worden letterlijk en figuurlijk bekeken. Heeft de groep al eerder als groep gefunctioneerd, wat in mijn groep het geval is, zal deze fase snel verlopen. De kinderen hebben al snel bekeken of de ander veel veranderd is en of hij nog dezelfde gedragskenmerken heeft als voor de zomervakantie.

Fase 2: Storming

Ook deze fase duurt ongeveer 2 weken. Als de grenzen in de groep duidelijk zijn gaan de kinderen erkenning zoeken en hun positie verwerven. Eerst voorzichtig, aftastend, en later met meer nadruk. In allerlei situaties binnen de groep begint zich de 'pikorde' af te tekenen. Wie is de organisator, wie is de sociaal werker, wie is de joker? Bij het ontstaan van een negatieve groep begint de organisator hier zijn negatieve invloed te laten gelden. Hij ontwikkelt zich tot een dictator. Als hij niet wordt gecorrigeerd door andere groepsleden zal hij in de volgende fase zijn negatieve stempel op de groep drukken.

De uitkomsten van de stormingsfase kunnen verschillend zijn:

1. Er groeit een samenhangende, positief samenwerkende groep. De groep neigt naar positieve waarden en normen. De rollen die bij een positieve groep horen zijn ontstaan: de gezagsdrager, de sociaal werker, de organisator, de verkenner, de volger, de appellant en de joker.
2. De klas wordt een negatieve groep waarin concurrentie en machtsstrijd de boventoon voeren. Er is een neiging naar negatieve normen. Er zijn rollen te vinden die horen bij een negatieve groep: de dictator, de intrigant, de meeloper en de zondebok.
3. De klas wordt niet één groep. Er ontwikkelen zich twee of drie subgroepen die ieder een eigen groepsproces ingaan. Iedere subgroep kan zich hierbij positief als negatief ontwikkelen.
4. De klas is verdeeld in een hoofdgroep en enkele outsiders. Deze outsiders lopen bij een negatieve hoofdgroep het risico de zondebok te worden.

In deze fase kan er een negatieve band ontstaan tussen de leerkracht en de groep. Dit gebeurt bijvoorbeeld als de leerkracht de gebeurtenissen in de groep niet als logisch onderdeel van een groepsproces beschouwt. De leerkracht kan in zo'n fase gemakkelijk overreageren. Het is belangrijk dat hij laat zien aan de groep welke waarden en normen hij hanteert (voorbeeldgedrag) en dat hij begrip bijbrengt voor het groepsproces. In deze fase moet de leerkracht de kinderen begeleiden en inzicht geven in het proces.

Fase 3 Norming

De periode die volgt op storming duurt weer ongeveer 2 weken en is de periode waarin de normen die binnen de groep gelden vastgesteld worden. Deze normen worden door de leiders bepaald. Dit geldt eveneens voor de doelen die de groep zich stelt. Positieve normen en doelen werken vooral positief voor de groep zelf. Ze hoeven niet automatisch positief te werken op het leren of op de relatie van de groep met de leerkracht. Er ontstaat een ruimte voor de kinderen om hun eigen grenzen te verkennen en avonturen te beleven. Bij deze positieve normen en doelen is goed waar te nemen dat kinderen graag samenwerken, samen iets ondernemen, voor elkaar opkomen, er geen concurrentie is en ze oplossingsgericht zijn bij conflicten binnen de groep.

Als er negatieve normen ontstaan in deze fase, komen deze voort uit de negatieve instelling van de leiders. Deze instelling is vaak terug te voeren op een negatief zelfbeeld en de angst zelf buitengesloten te worden.

Negatieve doelen en normen zijn goed zichtbaar. Kinderen worden openlijk belachelijk gemaakt, uitgelachen, buitengesloten of gepest.

De groepsnormen zijn nu vastgesteld en de regels onderling reguleren het gedrag. Ze bieden duidelijkheid omtrent de verhoudingen en over het gedrag dat vertoont dient te worden om erbij te horen. De groepsleden weten nu waar ze aan toe zijn. De groep zal de normen niet meer aanpassen. Acties van buiten de groep om de set aan normen te veranderen kunnen kortdurend effect hebben, maar de groep schiet snel weer in de oude, vertrouwde normen. In een groep met negatieve normen kunnen zich subgroepjes ontwikkelen die zich redelijk autonoom kunnen opstellen zolang ze de doelen en normen van de grote groep maar niet aantasten. Binnen zo'n kleine subgroep kunnen kinderen enigszins zichzelf zijn. Deze subgroepen kunnen verschillende groepsnormen hebben.

Fase 4: Performing

Performing is de langste fase in een groep in het onderwijs, de rest van het schooljaar. Voor het leef- en leerklimaat is het erg prettig als de eerste drie fases een positieve groep hebben opgeleverd. De kinderen werken graag samen, conflicten worden binnen de groep opgelost en de groep stelt positieve doelen. Als de leerkracht met het positieve karakter van de groep om weet te gaan, heeft hij een groep met een prettig klimaat waarmee goed te werken is. De kinderen komen met plezier naar school, er zijn geen zaken in de groep waar ze bang voor hoeven te zijn.

Bij een negatieve groep is het leef- en leerklimaat verre van prettig. Er heerst in de groep continue strijd om de macht. Het is vermoeiend voor kinderen en de leerkracht. Er gaat veel energie naar deze machtsstrijd; het leren wordt negatief beïnvloed. Het is voor de kinderen

en de leerkracht gemakkelijker als de negatieve groep uiteengevallen is in subgroepen. Als de groep negatief is, valt er weinig aan te veranderen. Door echter één of meer nieuwe kinderen in de groep te brengen is er kans op een nieuw groepsproces.

Fase 5: Termination

De laatste fase, *termination*, vindt plaats in groep 8. Dit is het afscheid nemen voordat de leden uit de groep naar verschillend vervolgonderwijs gaan. In mijn onderzoek is dit niet van toepassen dus daar zal ik hier verder niet op in gaan.

In hoofdstuk 4 beschrijf ik hoe ik met deze theorie mijn groep heb geanalyseerd.

2.2 Wat is de rol van de leerkracht?

Om deze deelvraag te beantwoorden richt ik me tot de 'Kanjerschool'. Onze school is een kanjerschool. Dat betekent dat de 5 basisregels van de kanjertraining gedurende de gehele basisschool periode centraal staan:

- Niemand speelt de baas,
- Niemand doet zielig
- We lachen elkaar niet uit
- We helpen elkaar
- We vertrouwen elkaar

Kanjer heeft werkboeken en prentenboeken waaruit lessen gegeven worden maar eigenlijk moet de kanjergedachte terug te vinden zijn in de dagelijkse praktijk, niet alleen tijdens de kanjerlessen. Om de kanjerlessen te mogen geven en de gedachte erachter beter te begrijpen ben ik de driedaagse cursus gaan doen.

Kanjer heeft in zijn methode duidelijk weergegeven welke dimensies er te onderscheiden zijn in leerkracht gedrag:

Positief leerkrachtgedrag	Negatief leerkrachtgedrag
- Begrip Leerkracht kan begrip op brengen voor gedachten- en leefwereld van kinderen. - Respectvol Leerkracht neemt kinderen serieus en respecteert hun reacties. - Vriendelijk Praat rustig, kijkt kinderen aan, snauwt en schreeuwt niet. - Optimisme Verwacht dat het met het kind goed zal aflopen. - Rustig Leerkracht beweegt zich rustig, praat rustig, reageert rustig, is voorspelbaar. - Voegt daden bij woorden/is echt Meent wat hij zegt. Geeft duidelijke regels en grenzen. - Leerkracht corrigeert opbouwend: geeft tips - Leerkracht moedigt onafhankelijkheid aan durft los te laten. - Leerkracht heeft hoge verwachtingen van eigen verantwoordelijkheid van kinderen. - Leerkracht vertrouwt kinderen, ouders en collegae. - Leerkracht denkt positief kritisch na over eigen functioneren. - Leerkracht stelt welzijn van het kind voorop. - Leerkracht richt zich niet op uiterlijke schijn. - Leerkracht neemt verantwoordelijkheid voor een rustige/veilige sfeer in de klas, op de gang, in de school, in de buurt.	- Onbegrip Leerkracht heeft geen begrip voor gedachten- en leefwereld van kinderen. - Respectloos Leerkracht neemt kinderen niet serieus en respecteert hun reacties niet. - Onvriendelijk Praat over de hoofden van kinderen heen. Snauwt en schreeuwt is geïrriteerd. -Pessimisme Verwacht dat het verkeerd zal aflopen met leerling. - Druk Leerkracht gedraagt zich hyperactief; verstoort de les; is onvoorspelbaar. - Neemt eigen woorden niet serieus/onecht Geeft geen duidelijke regels en grenzen, geeft zelf verkeerd voorbeeld. - Leerkracht corrigeert afbrekend: is erg negatief ten opzichte van de kinderen. - Leerkracht is bang controle te verliezen. Reageert vanuit macht, te veel controle. - Leerkracht verwacht niks van kinderen ten aanzien van eigen verantwoordelijkheid - Leerkracht wantrouwt kinderen en/of ouders en/of collegae. - Leerkracht denkt niet na over eigen functioneren. Als het fout gaat, ligt het aan de ander/het andere. - Leerkracht stelt belang van de schoolorganisatie voorop - Leerkracht is gevoelig voor status, vormelijkheden en regeltjes. - Leerkracht ontloopt verantwoordelijkheid. Besluit daarom veel niet te zien, of op het bordje van een ander te schuiven.

Leerkracht gedrag vergeleken met de kanjerpersonages:

Tijger (kanjer) Hork (baas) Konijn (verlegen, onzeker) Aap(grappenmaker)

Naast het kind (opvoeder is Tijger)	Boven het kind (opvoeder is Hork)	Onder het kind (opvoeder is Konijn)	Onbetrouwbaar. De ene keer boven en dan weer onder het kind (opvoeder is Aap)
• Hoge verwachtingen van verantwoordelijk gedrag • Duidelijke regels en grenzen • Aanmoedigen van onafhankelijkheid • Aanmoedigen van individualiteit • Open communicatie • Erkenning van elkaars rechten	• Veel controle in de opvoeding • Eisen van absolute gehoorzaamheid • Stellen van hoge eisen • Niet reageren op de kinderen (niet responsief)	• Tolerantie (geen grenzen durven stellen) • Acceptatie van spontane impulsen. (Wat een kind doet is goed.) • Weinig eisen • Weinig straffen	• Niet prestatiegericht • Bravoure en groothedsuitspraken • Het moet vooral leuk zijn. Het maken van grappen staat hoger aangeschreven dan het leveren van een prestatie • Geen verantwoordelijkheid: "het doet er allemaal niet zo toe."
Positief effect op prestaties	Geen positief of negatief effect op prestaties	Geen positief of negatief effect op prestaties	Vermoedelijk negatief effect op prestaties.*

* De leerkracht/de trainer die puberaal gedrag vertoont (Aap-gedrag) plaatst zichzelf wisselend boven en onder het kind. Dat moet voor een leerling/pupil ervaren worden als onbetrouwbaar. We veronderstellen dat dit type coach een negatief effect heeft op prestaties. Het is echter een punt van nader onderzoek.

Iedere leerkracht op onze school heeft een kaart in de klassenmap zitten, op het prikbord hangen of op het bureau liggen. Daarop staan de volgende regels:

Als kanjerleerkracht betrek je de kinderen in de groep erbij:

- je benoemt wat je ziet / hoort
ik hoor je steeds lachen tijdens zelfstandig werken
- vertel je wat het met jou doet
het stoort mij bij mijn werk
- vraag je of anderen zich hierin herkennen.
voor wie is het ook storend dat x aan het lachen is?
- vraag je of dat de bedoeling is
is het jouw bedoeling ons te storen bij het werken?
- bij ja volgt een sanctie
dit kan en mag niet de bedoeling van een leerling zijn
- bij nee vraag je wie er een tip heeft voor de leerling
bijv. werk zonder te lachen
- vraag je of de leerling dit kan
bij nee volgt een sanctie, bij ja... Succes!!

2.3 It takes 2

In het boek 'De moeilijke klas' uitgegeven door Fontys OSO stond een artikel van Christine Brons. Zij heeft door middel van video opnamen heel veel gezien aan moeilijke klassen en leerkrachtgedrag. Hieronder geef ik enkele stukken weer uit dit artikel die voor mij belangrijk zijn geweest in mijn onderzoek:

"Alles wat de leerkracht doet, doet ertoe. Teveel om over na te denken en ook eigenlijk iets om juist niet over na te denken. Alles gaat eigenlijk vanzelf en in de goede volgorde. Als er niets aan de hand is tenminste.

Anders verloopt het als er problemen zijn. Dan wordt de logica doorbroken en vanzelfsprekende gedragselementen weggelaten. Wil er in een groep gewerkt kunnen worden dan heeft deze leiding nodig; de rol van de leraar. Het is interessant om te zien wat er in de eerste minuten gebeurt als de leraar gewoon de leiding heeft. Micro-analyses, per seconde, laten de volgende elementen zien:

- *de initiatief name is groter dan die van de leerlingen*
- *de leraar zet zaken in gang*
- *neemt voorrang in het praten*
- *valt vaker in de rede*
- *is extravert*
- *glimlacht vaak*
- *staat letterlijk dicht bij de leerlingen*
- *heeft een goede timing*
- *raakt gemakkelijk aan*
- *draagt oplossingen aan als er iets gebeurt*
- *handelt onmiddellijk*
- *heeft een rechte houding*
- *staat stevig en beweegt zich zeker van A naar B*
- *heeft een ontspannen gezichtsuitdrukking*
- *heeft een vaste blik en maakt oogcontact*
- *kijkt over de groep heen om ook achterin te kunnen zien wat er gebeurt, kiest als het ware 'lange' communicatielijnen*
- *de stem is helder*
- *de intonatie niet erg hoog*
- *eindigt de zinnen met een punt en niet met een vraagteken*
- *beheerst de ruimte waarin gewerkt wordt. Belooft 'zijn' ruimte en communiceert dat leerlingen in zijn territorium zijn*
- *draagt modieuze kleding*

Leiding wordt dus vanaf de eerste minuut dat de leraar en groep elkaar ontmoeten gecommuniceerd en zet de toon. Dit wordt allemaal al in gang gezet voordat de les überhaupt is begonnen. Lesgeven begint dus niet op het moment dat de groep compleet is en de deur dicht. De start van lesgeven ligt vijf minuten voor de werkelijke start van de les.

De communicatie in moeilijke groepen kenmerkt zich door de verschuiving die plaatsvindt in met name het initiatief nemen. De klas lijkt de leiding te hebben overgenomen. Het volgende valt vaak aan de groep te zien:

- initiatieven zijn vooral op elkaar gericht*
- de groep komt vertraagd binnen, vaak te laat*
- leerlingen komen in 'vlokjes' binnen, in subgroepjes*
- zijn vanaf het begin dominant aanwezig, vertonen veel initiatieven*
- communicatielijnen zijn kort: contact maakt men met iedereen in de directe omgeving*
- maar gek genoeg: lijnen kunnen ook erg lang zijn; gesprekken worden gevoerd van rij 1 naar rij 3 achterin met een volume of lichaamstaal die daarbij past.*
- het woordje 'te' is steeds van toepassing: te druk, te veel, te hard etc.*
- qua stemming is de groep uitgelaten, gespannen, provocerend of geïrriteerd*
- leerlingen gebruiken elkaar als publiek, gedrag heeft functie in de rangorde van de groep*
- ze volgen niet de leraar maar gaan er vaak tegenin*
- er is weinig toewending naar de leraar*
- leerlingen zitten vaak achterover als de leraar praat.*
- oogcontact met de leraar is in duur kort en in frequentie laag*
- leerlingen reageren niet of vertraagd als de leraar iets vraagt*
- ze zijn handelend en impulsief*
- letten op elkaar hoe ze over komen*
- kijken vaak naar de leiders van de groep*
- lachen snel om de leiders*
- leiders onderscheiden zich door kleding en dominante lichaamstaal*

Gedragmatig vertoont de docent in deze situaties vooral volgreacties en weinig effectief leidinggevend gedrag. De machtsstrijd tussen beide subsystemen verloopt ten gunste van de groep en dat is zichtbaar aan de leraar.

Vaak zie je dat:

- de leraar traag reageert*
- letterlijk te weinig ruimte inneemt*
- 'is er niet' terwijl hij wel aanwezig is*
- zit soms, als op een eiland, achter het bureau*

- kijkt niet op of om
- werkt hardnekkig door
- negeert leerlingen
- straalt tegenzin uit
- gaat kortaf in op vragen
- verbreekt zelf eerder het contact met de leerling dan de leerling met hem
- wacht veel, heeft een missende timing
- zegt te weinig
- zwijgt demonstratief
- is statisch
- gebruikt kleine gebaren
- gebruikt weinig volume als hij praat
- breekt zinnen af
- zoekt letterlijk steun bij het bureau
- kijkt veel weg of in zijn papieren
- kijkt vaak naar beneden
- fixeert qua oogcontact op een beperkt deel van de groep
- gebruikt een hoge stem
- maakt een zenuwachtige indruk
- spreekt snel
- handelt impulsief
- is niet meer consequent
- gebruikt vanaf het begin te veel volume en schreeuwt
- wordt snel boos
- spreekt uitsluitend nog op commando toon
- dreigend taalgebruik vanaf het begin
- slaat meteen 'harde' toon aan
- maakt vanaf de start negatieve opmerkingen
- maakt cynische of sarcastische opmerkingen
- is eisend en dwingend
- verwijderd vaak leerlingen
- vat niets op met humor en souplesse.

De 'koude' kant overheerst. De 'warme' kant waar leerlingen juist zo gevoelig voor zijn is verdwenen".

Hierna draagt de schrijfster enkele oplossingen aan maar hier kom ik in hoofdstuk 4 op terug.

2.4 Oplossingsgericht onderwijs

"Simpel, maar niet eenvoudig" is het motto van oplossingsgericht onderwijs of coachen. 'Hoe komt het dat ik zodoe? En waarom gaat het niet goed?' Dit zijn meestal de startvragen bij een probleem, waarin de aandacht uitgaat naar analyse van het probleem. In het beste geval levert het een zondebok op (een veeleisende vader of een gedragsstoornis), maar je bent nog geen stap verder. Een oplossingsgerichte coach helpt de ander een toekomst te visualiseren waar het probleem is opgelost en hij helpt de leerkracht of leerling stap voor stap zijn eigen hulpbronnen aan te boren en zelf oplossingen te bedenken. "Wat gaat er goed? Wat werkt er wel", in plaats van het zondebok-zoekerige van "Hoe komt het dat het mis gaat?" Het zoeken naar de achtergronden van een probleem is niet alleen onnodig.... het werkt zelfs remmend. Alle energie richt zich op wat fout is! Het creëren van oplossingen is namelijk iets wezenlijk anders dan het aanpakken van een probleem.

Oplossingsgericht onderwijs werkt omdat:

- je zelf bedachte en zelf gecreëerde veranderingen in houding en gedrag toepast
- veranderingen daardoor een blijvend effect hebben
- je onderscheid leert maken tussen problemen en beperkingen
- je het geleerde breed toe kan passen, dus op allerlei gebieden.

Er zijn zeven basisstappen, die je op een haast eindeloze manier kunt combineren. Ze helpen om een goede relatie op te bouwen en te onderhouden, ongeacht de inhoud van het werk. In de realiteit is de enige stap die je het beste als eerste kunt zetten: contact leggen. Welke andere stap daarop volgt, hangt af van de situatie.

De 'zevenstappendans' (www.oplossingsgerichtwerkeninhetonderwijs.nl):

2.5 Relevantie van de theorie voor het onderzoek:

Groepsvorming: weten hoe het groepsproces verloopt is voor mij een voorwaarde om de sfeer in de groep aan te pakken, ik weet nu hoe de groep ontstaan is, welke rollen de kinderen aannemen en hoe ik die rollen in kan zetten om een positieve sfeer in mijn klas te creëren voor zover dat nog mogelijk is.

Leerkrachtgedrag vanuit de visie van de kanjertraining: Ik weet nu welk gedrag er van mij als kanjerleerkracht verwacht wordt. Ik weet wat positief en negatief leerkrachtgedrag is kan daarin actie ondernemen.

It takes 2: Christine Brons beschrijft leerkrachtgedrag dat zij gezien heeft bij haar video opnamen. Het leerkracht gedrag dat ze beschrijft bij een moeilijke klas komt bij een aantal punten wel overeen met hoe ik aan het begin van het schooljaar voor de klas stond. Maar daar ben ik me inmiddels van bewust geworden en aan gaan pakken. Daar kom ik op terug in hoofdstuk 4.

Oplossingsgericht onderwijzen: De oplossingsgerichte aanpak spreekt me erg aan en ik probeer dan ook dit onderzoek een oplossingsgerichte manier aan te pakken.

Relatie theorie, praktijk en onderzoeker.

De theorie heeft bij mij bewustwording gebracht. De theorie zal ik toe gaan passen in de praktijk. Toch probeer ik in mijn praktijk iets wat eigenlijk volgens de theorie niet kan. In het boek van Rene van Engelen staat geschreven dat als een groep in de vierde fase zit en een negatieve groep is hier geen verandering meer in kan komen. Alleen wanneer er een ander groepslid bij komt zo dit nog lukken. Ik ga in ieder geval proberen van deze groep een zo positief mogelijke groep te maken en een positieve leer en leef sfeer te creëren. Misschien moet ik inderdaad straks de conclusie trekken dat het me niet gelukt is maar dan heb ik het in ieder geval geprobeerd.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Hoe ga ik dit onderzoek aanpakken?

Het onderzoek dat ik voor mijn meesterstuk doe heeft betrekking op mij en mijn klas. De groep waar ik dit jaar volledige verantwoordelijkheid voor heb staat bekend als een moeilijke groep. De sfeer is niet goed en dat heeft invloed op het gedrag van leerlingen en de leerprestaties. Ik ben ervan overtuigd dat de invloed van de leerkracht dermate groot is dat ik moet gaan kijken naar mijn handelen. Ik ben degene die verandering moet brengen. Hoe? Dat ben ik gaan onderzoeken.

Ik wil weten hoe ik de sfeer in mijn groep kan veranderen teneinde een positieve groeps sfeer te creëren zodat de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan. De onderzoeksvraag die ik mezelf stelde was de volgende:

Hoe kan ik ervoor zorgen dat er een positieve sfeer in de klas ontstaat waardoor de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan?

Om dat te kunnen onderzoeken heb ik de volgende deelvragen gesteld:

- *Wat is een groep en hoe verloopt een groepsproces?*
- *Wat zijn de kenmerken van een negatieve en een positieve groep?*
- *Wat is de rol van de leerkracht? En wat is gewenst leerkrachtgedrag?*
- *Wat werkt voor mij?*

Vooraf het antwoord op de laatste deelvraag is heel belangrijk. Daar ga ik achter komen door middel van dit onderzoek. Wat werkt voor mij, hoe ga ik een positieve sfeer creëren? Iets wat een ander voorschrijft van wat goed leerkracht gedrag is kan misschien net niet in mijn straatje liggen en dan gaat het ook niet werken. Dan komt het geforceerd over en kinderen doorzien dat direct. Die voelen aan wanneer iets spel is en zullen er dan ook misbruik van gaan maken.

De eerste twee deelvragen ga ik beantwoorden door middel van de theorie uit het boek 'Grip op de groep' geschreven door René van Engelen. Dit is een heel praktisch boek waarin heel duidelijk het groepsproces beschreven wordt.

Om de derde deelvraag te kunnen beantwoorden ben ik theorie gaan lezen zoals 'De moeilijke klas' een uitgave van Fontys OSO met verschillende artikelen over moeilijke klassen. Wat me daar vooral in aansprak was een artikel van Christine Brons, It takes 2. Ze

heeft door middel van video opnamen heel veel waargenomen in moeilijke groepen. Ook het leerkrachtgedrag in moeilijke groepen en gewenst leerkracht gedrag. Ze geeft daar een opsomming van wat voor mij erg bruikbaar was om me bewust te worden van mijn gedrag en mijn gewenste gedrag.

Om de derde deelvraag te beantwoorden ben ik ook de cursus van de 'Kanjertaining' gaan doen. Onze school is een 'Kanjerschool' en daar hoort bepaald leerkrachtgedrag bij. Ik voelde me voor ik de cursus gedaan had niet bekwaam genoeg de regels toe te passen. Ik kon de regels wel toepassen maar de gedachte erachter begreep ik nog niet altijd. Ook mocht ik voor ik de cursus gedaan had de kanjerlessen niet geven. Hoewel dat in mijn klas wel nodig was.

Naast deze cursus kwam er toevallig nog een bijscholing op mijn pad. Dit was een bijscholing vanuit de invalpool. Een bijscholing over ADHD, pesten en belonen, gegeven door Henk Melissen, een orthopedagoog. Deze bijscholing was eigenlijk echt bedoeld voor leerkrachten die door hun invalwerk dagelijks andere groepen voor hun neus hebben. Voor mij was dat dit jaar niet het geval maar het leek me toch leerzaam.

Wat werkt voor mij is iets wat in mijn dagelijkse praktijk onderzocht moet worden. Dit is het eerste jaar dat ik een heel jaar mijn eigen klas heb. Daar komt veel bij kijken. Meer dan je op de PABO geleerd hebt vind ik. Een oorzaak zou kunnen liggen in mijn LIO-stage. Ik heb het daar veel te gemakkelijk gehad. De groepsleerkracht bleef er op enkele momenten na altijd bij dus ik had altijd een back up als er iets niet vanzelf ging. Ook bij naschoolse activiteiten hoefde ik maar weinig te doen. Natuurlijk bood ik mijn hulp regelmatig aan en heb ik ook wel dingen aangepakt maar voor mijn gevoel had ik weinig verantwoordelijkheid voor de klas en naschoolse activiteiten. Toen was dat fijn en kon ik me op het afronden van de PABO richten, nu loop ik tegen dingen aan en heb ik soms het idee dat ik te weinig 'in het diepe ben gegooid' en dus te weinig ervaring heb opgedaan.

Ik heb de hulp gevraagd van ervaren collega's om bij mij in de klas te komen kijken en tips te geven. Ik heb een collega gevraagd die naast zijn baan bij ons op school ook stagebegeleider is. Ik heb daar alle vertrouwen in dat hij weet waar hij over praat. Daarnaast heb ik de IB'er gevraagd om te komen observeren. Zij is met groep 8 ook aan de slag gegaan op het gebied van gedrag. Daar is ook een instantie van buitenaf bij betrokken geweest. Die ervaring kan ook bij mijn klas van pas komen.

De observaties die deze collega's doen, worden besproken en een verslag van gemaakt. Met behulp van dit gesprek en verslag stel ik leerpunten voor mezelf op die ik ga oefenen en

uitvoeren. Ik evalueer na een periode van uitproberen wat ik wil veranderen en behouden.
Wat gaat er goed? Waar ga ik meer van doen?

De resultaten die dit onderzoek gaan opleveren zijn van toepassing op mij en mijn groep. Dit is geen garantie dat het bij een andere leerkracht ook goed gaat. Ook niet een andere leerkracht die hetzelfde doet in mijn groep. Iemand die dit onderzoek leest kan er wel bruikbare informatie uithalen en stukjes ervan toepassen in zijn eigen groep.

3.2 Planning

(de weken die ik noem zijn de weken van het schooljaar 2009/2010)

Wat?	Wie?	Wanneer?	Opmerkingen
Theorie doornemen.	Ik	Vooraf in zomervakantie en gedurende gehele periode van het werken aan dit meesterstuk	'Grip op de groep', 'De moeilijke klas', 'Kids skills' 'Oplossingsgericht onderwijzen', 'Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school', 'The First-Year Teacher's Survival Guide'
Klas verkennen.	De groep en ik	Week 1 t/m 7	Kinderen leren kennen, regels duidelijk maken. Grenzen stellen. Uitproberen van wat werkt en niet.
Sociogram en pest enquête in laten vullen	De groep	week 2	Evt. groepsopstelling veranderen.
Enquête Klassen Klimaatschaal	De groep	week 7	
Evalueren wat er al goed gaat en waar verandering in moet komen.	Ik	Herfstvakantie	Na herfstvakantie verhuizen naar nieuw gebouw.
Observaties door collega Jos, evalueren en toepassen van conclusies	Jos	week 9 tot week 20	Gedurende deze periode zal Jos verschillende keren komen kijken.
Cursus ADHD, pesten en belonen	Gegeven door H. Melissen	2 december 2009	Cursus georganiseerd door de invalpool

Toepassen beloningsysteem Henk	Ik	Vanaf week 13	
Kanjertraining	Cursus gegeven door Edux	11 en 12 januari en terugkomdag op 19 april	
Toepassing kanjertraining	Ik	Vanaf week 16	
Evalueren wat werkt voor mij	Ik	carnavalsvakantie	
Observeren door collega Nancy,	Nancy, en ik	week 23	samen evalueren en conclusies toepassen
Enquête klassen klimaat schaal	de groep	week 29	
Proces beschrijven conclusies trekken (meesterstuk afmaken)	ik	week 30 en meivakantie	

Hoofdstuk 4 Resultaten, conclusies en aanbevelingen

4.1 Verloop van het onderzoek

Om te beginnen heb ik voor mezelf de gevoelsthermometer van het groepsklimaat (zie bijlage 1) ingevuld. De groep was aan het begin van het jaar overduidelijk een negatieve groep. Ik kon alle rollen van een negatieve groep zo invullen, zonder te twifelen. De dictator, meelopers, de zondebok(ken). Als ik terug kijk naar de theorie dan kan ik mijn groep het best beschrijven als de derde soort groep: *De klas wordt niet één groep. Er ontwikkelen zich twee of drie subgroepen die ieder een eigen groepsproces ingaan. Iedere subgroep kan zich hierbij positief als negatief ontwikkelen.*

Dit zag ik vooral terug komen na het invullen van de 'Klassen Klimaat Schaal' (zie bijlage 3). Veel kinderen gaven de sfeer in de groep nog een vrij hoog punt. Ik denk dat er twee groepen ontstaan zijn. Waarbij de ene groep zich vrij positief ontwikkeld heeft en de andere negatief. De positieve groep (veelal de meisjes met enkele jongens daarbij) gaat zijn eigen gang, vooral buiten. Buiten spelen ze niet in de buurt van de negatieve groep, onderling gaat dat heel goed en in de klas kunnen ze er redelijk mee omgaan. Ze hebben nooit in een andere klas gezeten dus de kinderen weten ook eigenlijk niet beter. En ik hoor van ouders dat de sfeer al veel beter is dan in groep 4.

Een ander punt uit de theorie wat voor mij een goede verklaring gaf voor de negatieve instelling van de 'jongens' groep is het volgende:

Als er negatieve normen ontstaan in deze fase, komen deze voort uit de negatieve instelling van de leiders. Deze instelling is vaak terug te voeren op een negatief zelfbeeld en de angst zelf buitengesloten te worden.

Van de vijf jongens die dit jaar het meest zorgde voor een negatieve sfeer zijn er drie in groep 4 bijgekomen. De daarvan zijn er twee blijven zitten door o.a. een verkeerde (negatieve) werkhouding. Ook zijn er twee van deze drie net verhuisd. Blijven zitten en verhuizen kan voor deze jongens een negatief zelfbeeld opgeleverd hebben. De jongens zijn misschien uit angst zelf buitengesloten te worden onbewust de 'intriganten' van de groep geworden. Mogelijk dat dit met goede begeleiding en direct ingrijpen in groep 4 misschien voorkomen had kunnen worden maar dat is achteraf niet vast te stellen.

Aan het begin van het jaar ben ik gelijk begonnen met een klassikaal beloningssysteem. Een idee uit 'The First-Year Teacher's Survival Guide' door J. Thompson. Wanneer een dag, een les of een gebeurtenis heel positief verliep deed ik een handje rijst in een grote doorzichtige pot. Als deze pot vol was mochten de kinderen met de hele klas een beloning uitzoeken. Dat

kon bijvoorbeeld een half uur tekenen of vrij kiezen uit de kieskast zijn.

Gezelschapsspelletjes heb ik daar ook heel bewust bij ingezet. De kinderen zijn veel meer op zichzelf gericht als ze spelletjes doen op de computer of NintendoDS. Nu moesten ze wel overleggen, regels afspreken, op een goede manier omgaan met verlies of winst. Ik zag dat veel kinderen hier moeite mee hadden en daarom heb ik het ook wel eens terug gepakt op een vrijdagmiddag als alles af was. Dat doe ik liever dan een filmpje op zetten. Ik denk dat dat ook beter is voor deze groep.

Iets anders wat ik heb gedaan gericht op het sociale gedrag van de kinderen is het kiezen van een 'coole kikker'. Ik had een kwartetspel in de klas van de methode 'Coole Kikker' waarin allerlei sociale vaardigheden in worden benoemd. Ik liet de kinderen benoemen wat een coole kikker nou allemaal kan, wat zijn goede vaardigheden. Daarna heb ik ze iedere week een coole kikker laten kiezen. Ze mochten dan een stembriefje in een groene pot stoppen. Daar moest op staan wie ze nomineerde en waarom ze juist die persoon gekozen hadden. Aan het eind van de week las ik de briefjes en werd er geturfd wie de coole kikker van de week was. Die coole kikker mocht dan helpen met de weekafsluiting zoals bijvoorbeeld thee drinken met z'n allen. Ik zei er wel bij dat we iedere keer iemand anders coole kikker moesten laten zijn, dus als iemand het al een keer geweest was mocht de nummer 2 van die week. Omdat ik een lijstje had hangen kon iedereen zien wie er nog niet aan de beurt was geweest. De kinderen gingen dan zelf extra letten op juist die kinderen en ook voor hen werden er dan positieve punten opgeschreven. Ik zag kinderen helemaal opleven als er voor hen een briefje in zat, kinderen hadden zelf ook goed door wanneer iemand iets heel goeds deed en het de moeite was om te nomineren. En kinderen wilden graag genomineerd worden dus daar was het gewenste effect. Ze deden hun best iets aardigs te doen voor een ander.

Ik moet wel zeggen dat dit maar een tijdelijk effect had. Toen zo ongeveer drie kwart van de klas geweest was werd er minder op de positieve vaardigheden van elkaar gelet. Ik kreeg van studiegenoten toen de tip om zelf het kind van de week te kiezen, en andere kinderen goede dingen van het kind op te laten schrijven. Ik ga het volgend jaar direct op die manier aanpakken. Misschien een combinatie van allebei. Zelf een kind kiezen en daar de vaardigheden bij laten schrijven maar daarnaast ook een potje voor de nominaties voor andere kinderen.

De laatste weken is iedereen aan de beurt geweest dan wil ik tijdens de weekafsluiting, bijvoorbeeld thee drinken, de kinderen elkaar complimentjes laten geven. Mondeling maar ook met plaatjes. Er ligt bijvoorbeeld een plaatje van een cadeau in de kring. Het ene kind geeft dat cadeau aan de ander omdat het haar zo goed heeft geholpen toen ze buiten

gevallen was. Of een plaatje van een tijger, dat aan een kind gegeven kan worden dat deze week het gedrag van een tijger (de kanjer, witte pet) liet zien.

Aan het gedrag van de kinderen merkte ik al een verschil maar ik vond dat er meer moest gebeuren. Het gedrag van een aantal kinderen in de klas kreeg ik niet veranderd. Daarom vroeg ik collega's in mijn klas om te komen kijken.

Als eerste kwam Jos in mijn klas kijken. Een collega die ook stagebegeleider is op de PABO. Die heeft dus genoeg ervaring in het observeren en begeleiden van startende leerkrachten. Jos doorzag al heel snel een aantal problemen waar ik tegen aan liep. In oplossingsgerichte evaluatiegesprekken liet hij me zelf een aantal leerpunten opstellen waar ik in de klas weer mee aan de slag ging.

De eerste keer dat hij kwam kijken richtte hij zich vooral op het klassenmanagement. We waren toen net verhuisd en ik had voor het eerst een klas helemaal zelf ingericht en daarbij liep ik nog wel tegen een aantal dingen aan.

Op 12 november 2009 kwam Jos voor het eerst gericht kijken in de klas.

De volgende punten heeft Jos geconstateerd :

- *De inrichting: instructietafel, plaatsing leerlingen tafeltjes en kasten kunnen effectiever*
- *Er is onvoldoende overzicht en overwicht over de groep als geheel.*
- *De sfeer voor een leerkrachtgebonden les is te onrustig.*
- *Er zijn nog vragen over de taken; zet ze evt. nog op het bord; er worden ook nog vragen gesteld als Iln klaar zijn.*
- *De begeleiding bij de looprondes hoeft veel minder energie te kosten; hieraan gaan werken.*
- *Je bent wel erg 'lief' voor de leerlingen; mag best wat resoluter worden; je kunt dan ook nog positief overkomen.*
- *Geeft heel goed aan welke werktijd nog resteert.*
- *Laat zien dat ze wel direct feedback kan geven op het resultaat (bij N.)*
- *De hele organisatie mag een stuk strakker; dit vraagt om een duidelijke houding naar de leerlingen toe.*
- *Stel een grens aan het aantal leerlingen dat bij je mag komen staan.*

Over het algemeen gesproken kan Eveline 'energiezuiniger' werken.

Ik ben toen tot de volgende actiepunten gekomen:

- *Ik zorg ervoor dat mijn lokaal zodanig is ingericht dat in alle opzichten het effect van mijn klassenmanagement verhoogd wordt.*
- *De instructietafel is elke ochtend leeg.*

- Ik kan eventueel vanaf mijn bureau leerlingen aan de instructietafel aansturen.
- Mijn eigen (open) kast met handleidingen en mappen is overzichtelijk en netjes ingericht; ik geef hierbij het goede voorbeeld aan de kinderen; ook zij moeten hun kastjes netjes houden.
- De extra computer kan zodanig worden opgesteld, dat het beeldscherm niet voor afleiding zorgt voor kinderen die snel geprikkeld worden.
- De open kasten worden door de leerlingen op een nette manier bijgehouden na gebruik van de materialen; ikzelf zorg ervoor dat in de open kasten alleen materialen liggen die ik vaak gebruik (toetsboekjes bijv. in gesloten kast)
- Materialen moeten voor iedereen op een gemakkelijke manier bereikbaar zijn; ik stel de inrichting hierop af.
- De tafel waarop leerlingen hun nakijkwerk leggen is zodanig opgesteld dat deze gemakkelijk bereikbaar is voor alle kinderen; in de hoek heb ik hier ruimte voor.
- De setjes staan zodanig opgesteld dat er vaste looproutes door de klas mogelijk zijn.
- Looproutes zorgen voor overzicht; ze zorgen ervoor dat kinderen elkaar niet onnodig afleiden; ik kan als leerkracht via een korte weg bij een leerling zijn; ze zorgen voor betrekkelijke rust.

Bij een tweede bezoek op 16 november constateert Jos het volgende:

- Looproutes zijn goed
- Kast handleidingen in orde
- Pc staat nu beter
- Inlooprooster hangt op een duidelijke plaats
- Er hangt een overzicht met 'nakijkgroepjes'
- Er hangt een overzicht met 'maatjeswerk' → bij aardrijkskunde, geschiedenis e.d. verliep samenwerken moeilijk omdat kinderen geen goede partners konden kiezen. Daarom maatjes gemaakt waar ze vrijwel altijd mee samen moeten werken om discussie te voorkomen.
- De leerlingen hebben samen met de juf regels gemaakt, die hangen op het prikbord
- Weekplanning hangt er, overzicht instructieonafhankelijke kinderen.
- Er is een onrustige sfeer waarbij niet alle leerlingen taakgericht bezig zijn.
- Met name bij de jongens is er veel onrust; je spreekt ze aan maar het mag nog directer: 'ik zie dat...' i.p.v. 'ik denk dat'
- Ik hoor meerdere jongens schuttingstaal gebruiken, op een moment dat jij het eigenlijk niet kan horen.
- N. vraagt veel aandacht
- Juf gaat in op veel vragen, maak hierover afspraken en loop niet de hele tijd rond.

- *Ik hoor en zie dat leerlingen veel en vaak ongevraagd praten en zich met elkaar bemoeien; maak hierover afspraken en handel ernaar.*
- *De concentratieopdracht tussendoor werkt goed, goede werkvorm*

Bij de evaluatie van deze observatie heb ik zelf aangegeven dat deze les totaal de mist in ging, de kinderen waren de hele dag erg druk. De veel gebruikte 'smoes' Sinterklaas is in het land leek nu echt van toepassing op mijn groep. Ik voelde onmacht, ik kreeg het niet voor elkaar de kinderen in het gering te krijgen. Wat ik erg knap vond was dat Jos toch nog positieve punten over de les heeft op weten te pikken en mij niet het gevoel gaf alsof ik gefaald had. Ik voelde me op dat moment weer net een stagiaire die beoordeeld werd maar dat was natuurlijk niet zo.

Ik heb zelf een aantal leervragen opgesteld naar aanleiding van dit gesprek:

Leervraag/actiepunt:

Ik wil leren om adequaat en consequent te handelen.

Hoe ga ik dit doen?

Ik ga heel goed kijken wat ik zie en hoor gebeuren. Ik spreek de kinderen er direct op aan, ze moeten me hierbij aankijken. Er volgen consequenties als kinderen zich niet aan een afspraak houden.

Bij de volgende situaties is me dat gelukt:

→ Vrijdag (ergens in november na de hiervoor genoemde evaluatie) tijdens het buitenspelen zag ik E. Lu. duwen en schoppen. Ik heb hem hierop meteen aangesproken en gelijk een consequentie aan verbonden omdat dit niet de eerste keer is dat dit gebeurde, hij kon kiezen:

1. hij stopte vanaf nu met het gedrag en hij zit alleen maandag binnen
2. hij gaat door en blijft de hele week binnen.

Dat klinkt misschien drastisch maar er is hiervoor teveel gebeurt, al weken hoor ik klachten over E. maar nooit zag ik het zelf gebeuren. Het is bij nr. 1 gebleven.

In diezelfde pauze zag ik N. Jo onder andere duwen. Deze heeft dezelfde keuze en uiteindelijk straf gekregen, op een andere dag dat wel.

→ Maandag (november) bleef Je. in de klas praten en geluidjes produceren.

Keuze 1 Naar de directie

Keuze 2 Moeder bellen + afspraak

Ik had maandag 23-11 een afspraak met Je. en zijn moeder. Daar is uitgekomen dat moeder thuis ook tegen een aantal problemen aanloopt, ze wil graag met Je. een keer naar de dokter gaan om te kijken of er meer aan de hand is met Je. Ik heb afgesproken met Je. een plekje

in de klas te creëren voor hem waar hij zo min mogelijk afgeleid wordt door de klas en hij zelf de klas ook niet af kan leiden.

Leervraag / actiepunt

Ik wil leren meer tijd voor 'mezelf' of instructiegroep te nemen en kinderen zelfstandiger te laten handelen.

Hoe ga ik dit doen?

Ik moet van de kinderen eisen stil te zijn en zelf aan de slag te gaan. Bijv. de 1^e 10 minuten niets vragen en lopen.

Bij de volgende situatie is me dat gelukt:

Ik heb een stoplicht in de klas hangen. Ik heb met de kinderen afgesproken dat als hij op rood staat de kinderen absoluut niets mogen vragen. Ook niet zachtjes aan de buurman of buurvrouw. Oranje is zachtjes aan burens vragen niet aan de juf, die is bezig. Groen, je mag het wel aan de juf vragen maar probeer er eerst zelf achter te komen.

Observatie van Jos op 7 december:

Bij deze observatie werd er extra gelet op het volgen van het directe instructiemodel waar we momenteel op school mee werken. Een aantal punten daaruit zijn bijvoorbeeld voorkennis ophalen, doel duidelijk maken, verschillende instructieniveaus toepassen.

Het volgende viel Jos op:

- *Voorkennis werd niet opgehaald maar dit kwam wel terug bij de instructie*
- *Geef het doel aan van de les, ook bij een zelfstandig werken les (blauwe boek pluspunt); je had bijvoorbeeld kunnen zeggen: " We gaan zelfstandig werken aan een aantal sommen die al eerder zijn uitgelegd*
- *Je laat direct de instructie onafhankelijke kinderen aan het werk gaan, prima!*
- *Instructie aan B- en C- groep; je werkt systematisch de sommen af en stelt controlevragen, goed!*
- *Instructie aan de C-groep; op zich doe je dit goed en je laat ook niet te veel kinderen direct komen; controleer wel of de kinderen het snappen d.m.v. een controlevraag.*
- *Je maakt bewust je loopronde, prima*
- *De les verloopt rustig en goed.*

De rest van de les is niet geobserveerd. Ik vind dat deze les tijdens de observatie goed verloopt. Ik laat dat ook aan de juf en kinderen blijken.

Ik heb gemerkt dat de werksfeer in de groep aan het verbeteren is. Eveline heeft een aantal zaken opgepakt en voert ze uit. Ze geeft aan dat dit zowel voor haar als voor de kinderen een goede uitwerking heeft. Het is nu zaak om dit ook vast te houden en uit te werken.

Eveline is nu rustiger en voelt zich meer op haar gemak. In eerste instantie had ze gedacht dat ze veel negatieve kritiek zou krijgen. In plaats daarvan kreeg ze echter feedback in de vorm van: 'De sterke punten vasthouden en de werkpunten stapsgewijs aanpakken'.

Aangezien Eveline zich leerbaar opstelt, heeft deze aanpak effect.

Nog enkele praktische tips:

- Laat leerlingen, voordat ze aan de slag gaan nog even herhalen wat de stappen zijn*
- Het kan handig zijn om op de instructietafel potloden, gum en kladblok te hebben liggen.*
- Laat je niet verleiden tot het beantwoorden van vragen uit de groep als het stoplicht op rood staat: WIJS ERNAAR.*

In deze les is duidelijk te zien dat ik mijn zelfvertrouwen terug had en wist waar ik mee bezig was. Ik stond veel zekerder voor de klas en mijn gedrag had duidelijk invloed op de groep. Ik was op dit moment net gestart met het individuele beloningssysteem dat Henk Melissen in zijn bijscholing liet zien. De kinderen hebben allemaal een stempelkaart op hun tafel. Als ik zie dat ze iets goed doen dan krijgen ze van mij een stempel. Als de kaart vol is mogen ze een individuele beloning uit een grabbeldoos pakken. Dat zijn briefjes waarop bijvoorbeeld staat: 15 minuten vrije keuze uit de kieskast of bijvoorbeeld 15 minuten computeren. De kinderen werken hier heel graag voor. Als er 5 stempelkaarten vol zijn gaat er een hand rijst in de doorzichtige pot, dus de groepsbeloning blijft bestaan.

Ik vind het zelf erg belangrijk om ieder kind iedere dag een beloning te geven. Daarom gebruik ik verschillende stempels, ik kan dan zien of dat kind die dag al een stempel gehad heeft. Ik zie de kinderen hard voor de stempels werken omdat ze de beloning erg leuk vinden. Dit beïnvloedt de sfeer in de klas positief.

Naast de beloning had ik ook een 'straf' systeem van Henk Melissen overgenomen. Alleen dit systeem werkte voor mij niet effectief genoeg.

Als een kind zich niet aan de regels houdt krijgt het een gele kaart. Dit is een soort waarschuwing. Bij een tweede overtreding krijgt het weer een gele kaart. De laatste waarschuwing. Blijft het kind dan gedrag vertonen dat niet gewenst is krijgt het een rode kaart. Die rode kaart betekent 15 min. nablijven. Die rode kaart gaf ik dan mee naar huis en moest door ouders getekend worden. Het kind moest dan thuis vertellen waarom het een rode kaart kreeg.

Dit systeem heb ik een paar weken uitgetest maar ik vond het effect niet goed. Een aantal kinderen die regelmatig een gele kaart kregen reageerde heel negatief en opstandig. Daarmee stoorden ze de hele klas en de sfeer in de klas.

Ik wilde de nadruk vooral blijven leggen op wat goed ging en complimenten blijven uitdelen met die stempels maar dat lukte bij een aantal kinderen niet meer omdat hun gedrag

drastisch veranderde na een gele kaart. Bij de observatie van Nancy (onze IB'er) heb ik dit probleem aangekaart en we zijn samen tot een goede oplossing gekomen.

We hebben afgesproken dat de 5 jongens die op dit moment het meeste probleemgedrag in de klas vertonen een andere aanpak krijgen. Dit waren vaak ook de enige jongens die gele of rode kaarten kregen. Voor deze 5 jongens heb ik een envelop achter mijn bureau hangen waar gele kaarten in zitten. Voor iedere dag in principe 1 kaart. Als een kind iets doet wat niet de bedoeling is, en na een waarschuwing ook blijft doorgaan, krijgt dit kind een gele kaart. Die gele kaart betekent dat ze naar Nancy (de IB'er) toe gaan. Nancy zal dan een gesprek met de kinderen voeren, een oplossingsgericht gesprek. Als een kind meerdere keren per week komt zal dit gesprek natuurlijk steeds minder vriendelijk verlopen en ook consequenties voor het kind hebben. Mocht het meerdere keren in de week bij Nancy zitten dan kan het bijvoorbeeld zijn dat het (met werk) een half uur of in een extreem geval zelfs een middag uit de klas geplaatst wordt. Gelukkig is het nog niet zover gekomen en ik moet zeggen dat het tot nu toe prima werkt.

Als aan het eind van de week het kind nog alle gele kaarten in de envelop heeft zitten krijgt het een stempel. Bij een aantal kinderen is er thuis ook een beloning, zo krijgt een van de jongens als het twee weken alle kaarten nog heeft een boek dat hij erg graag wil hebben. Dit werkt extra stimulerend en ik hoef soms alleen die beloning te noemen en het gedrag stopt al!

Dit systeem helpt mij om consequent te kunnen zijn. Het is voor mij een straf die ik met gerust hart durf te geven. Op de gang plaatsen of in de ruimte naast mijn lokaal werkte niet. De kinderen gingen dan daar alsnog clownesk gedrag vertonen. Nablijven maakt bij een aantal kinderen geen indruk: 'Er is toch niemand thuis'. De handtekening van ouders vonden de meeste wel vervelend omdat ze het dan thuis wel moesten vertellen.

Nancy observeerde nog wel een aantal verbeterpunten in de klas waar ik mee aan de slag ben gegaan en ze heeft ook veel gezien wat er al goed ging:

- *Inloop verloopt rustig, stopwatch op het bord is duidelijk. De kinderen weten precies hoe lang de inloop nog duurt, ruimen zelf op en pakken hun werk voor na de inloop.*
- *Niet iedereen is even hard aan het werk. Kinderen die rustig doorgewerkt hebben zonder te praten krijgen na afloop een beloning in de vorm van een stempel.*
- *De kinderen zitten in rijen van 3 dit werkt niet praktisch bij het samenwerken.*
- *Je kan verlengde instructie geven zonder dat er gestoord wordt, d.m.v. stoplicht.*
- *Eveline blijft ontzettend rustig, ze helpt waar ze kan, gaat dan weer even aan de instructietafel zitten als er een aantal kinderen iets niet snappen. Loopt dan weer een*

rondje. Gaat weer aan de instructietafel zitten en loopt weer een rondje, zij doet eigenlijk het werk en kinderen leunen achterover of vragen het aan elkaar.

- Er is een vaste nakijkplek*
- Ik zie dat twee kinderen tussendoor iets anders mogen doen, met een wekkertje. Is dit een beloning, hoe lang mogen ze dit doen?*

Opmerkingen:

- Kinderen moeten duidelijk leren omgaan met uitgestelde aandacht → dus nog effectiever het stoplicht gebruiken.*
- Je merkt na de les terecht op dat de kinderen hard gewerkt hebben, laat ze even ontspannen met een energizer. Zo kunnen de kinderen ontladen en heb je ze meteen allemaal weer bij de les.*
- Ik zie al heel veel maatregelen in de klas om de klas rustig te houden: Stoplicht (met toeter) beloningsstempels, hand op steken om stilte te vragen, gele en rode kaarten en nog iets met rijst. Zorg wel dat het duidelijk blijft voor de kinderen wat, waar en wanneer iets gebruikt wordt.*

Na deze observatie ben ik nog meer gaan werken met het rode stoplicht, dus niet alleen bij de rekenles maar ook bij een taalles of spelling. Soms ook bij zaakvakken.

Ik heb de groep in tweetallen gezet en het werken met vaste partners. Het maatje waar ze mee samen werken is ook de persoon is waar ze naast zitten.

Kanjer:

De kaart met hoe je als kanjerleerkracht de groep betreft bij een gedragsprobleem pas ik nu meer toe. Aan het begin was dit nog niet geautomatiseerd en kwam ik vaak tot stap 2:

- Je benoemt wat je ziet / hoort*
- Vertel je wat het met jou doet*

En dan stopte de communicatie met dat kind of de klas. Bijvoorbeeld. D. ik hoor jou praten terwijl het stil moet zijn, ik heb daar last van.

Nu probeer ik de andere stappen ook te nemen.

- Je benoemt wat je ziet / hoort*
- Vertel je wat het met jou doet*
- Vraag je of anderen zich hierin herkennen.*
- Vraag je of dat de bedoeling is*
- Bij ja volgt een sanctie*
- Bij nee vraag je wie er een tip heeft voor de leerling*
- Vraag je of de leerling dit kan*

Ik moet eerlijk zeggen dat ik het niet altijd helemaal toepas omdat ik dan vind dat het de les te veel stoort. Maar de momenten waarop het wel lukt worden steeds groter. De sanctie is nu heel duidelijk, met de gele kaart naar de IB'er. En dit werkt!

De manier van straffen en belonen loopt tot nu toe erg goed, er worden steeds minder gele kaarten uitgedeeld en ik kan juist het positieve gedrag goed belonen.

Het is mijn bedoeling wel om Nancy steeds minder te belasten met de jongens die ik naar haar stuur. Ik vind het beter om er naar toe te werken dat ik de problemen aan het eind van het jaar ook binnen mijn klas kan oplossen. Ik zou dan bijvoorbeeld een kind met werk in de extra ruimte bij de klas willen zetten met een werkblad dat ze in moeten vullen. Daarop staan dan vragen zoals: Wat heeft ervoor gezorgd dat je hier zit? Wie had er last van je? Was het je bedoeling anderen tot last te zijn? Wat had je beter kunnen doen? Wat ga je anders doen? Ik zal dan op een rustig moment de vragen doorspreken met dit kind en samen tot een oplossing proberen te komen.

4.2 Dit werkt bij mij:

- Ik reageer op de kanjermethode bij gedragsproblemen in de klas:
 - *je benoemt wat je ziet / hoort*
 - *vertel je wat het met jou doet*
 - *vraag je of anderen zich hierin herkennen.*
 - *vraag je of dat de bedoeling is*
 - *bij ja volgt een sanctie*
 - *bij nee vraag je wie er een tip heeft voor de leerling*
 - *vraag je of de leerling dit kan*
- Voor een select groepje dat de meeste gedragsproblemen vertoont een duidelijke straf afgesproken met de IB'er.
- Een individueel beloningssysteem door middel van een stempelkaart.
- Een groepsbeloningssysteem door middel van rijst in een doorzichtige bak.
- De kinderen benoemen wekelijks positieve punten van elkaar tijdens de weekafsluiting.
- Ik heb een stilteteken afgesproken.
- Afwisseling in leren / werken / ontspanning bijvoorbeeld d.m.v. concentratieoefeningen

- Ik werk met een 'echt' stoplicht in de klas, nu is de rode tijd duidelijk zichtbaar voor de kinderen. Er zit ook een toetertje op het stoplicht, als het stil moet zijn druk ik op de toeter en moet het binnen 3 tellen stil zijn.
- De kinderen zitten twee aan twee. Ze werken vaak samen met dezelfde persoon (maatje) om ruzie over groepjes of buitensluiten te voorkomen. Niemand zit alleen, ook niet als het vaak storend gedrag vertoont.

Ander leerkrachtgedrag dat terug te zien is in mijn manier van lesgeven:

- Ik sta 's morgens bij de deur als kinderen de klas binnenkomen. Ik begroet de kinderen en verwacht ook van kinderen dat ze me dan aankijken en begroeten.
- Ik toon interesse in leerlingen en vraag regelmatig naar gebeurtenissen buiten school. Ik ga bijvoorbeeld ook wel eens naar voorstellingen of wedstrijden van kinderen kijken buiten school. Dat is niet alleen leuk om te zien maar de kinderen vinden het ook erg leuk als 'de juf' komt kijken.
- Ik heb positieve verwachtingen van de kinderen en spreek die ook uit.
- Ik geef de kinderen zoveel mogelijk complimenten. Probeer dus heel erg alert te zijn op dingen die goed gaan.
- Ik straal zelfvertrouwen uit en geef duidelijk aan wie de 'baas' is in de klas.
- Ik heb een goed overzicht vanuit mijn bureau, instructietafel en voor in de klas.
- Ik durf fouten toe te geven aan de kinderen.
- Ik probeer zoveel mogelijk met humor op te lossen maar gebruik niet te veel sarcasme dat kinderen verkeerd op kunnen pikken.
- Ik ga met plezier naar mijn werk en straal dat ook uit.
- Ik zorg voor uitdagende opdrachten en probeer de kinderen af en toe te verrassen door iets anders dan verwacht te doen.
- Ik zorg dat ik in de belevingswereld van de kinderen zit zodat het ze aanspreekt.

4.3 Beantwoording deelvragen en onderzoeksvraag

Om het voor de lezer overzichtelijk te maken wil ik hier nog even kort weergeven waar de antwoorden op mijn deelvragen en onderzoeksvraag terug te vinden zijn. De korte samenvatting aan het begin van dit stuk geeft ook in het kort mijn antwoorden.

Deelvragen:

→ *Wat is een groep en hoe verloopt een groepsproces?*

Dit is terug te vinden in paragraaf 2.1 op bladzijde 15

→ *Wat zijn de kenmerken een negatieve en een positieve groep?*

Deze kenmerken staan ook in paragraaf 2.1 op bladzijde 16. In mijn groep waren vooral de negatieve kenmerken terug te zien. Aan het eind van dit onderzoek ook steeds meer positieve kenmerken.

→ *Wat is de rol van de leerkracht? En wat is gewenst leerkrachtgedrag?*

In paragraaf 2.2 en 2.3 geef ik hier antwoord op. Dit met behulp van theorie uit de kanjermethode en een artikel van Christine Brons. Deze theorie begint op bladzijde 20.

→ *Wat werkt voor mij?*

Dit staat in de voorgaande paragraaf 4.2 beginnend op bladzijde 41.

Onderzoeksvraag:

Hoe kan ik ervoor zorgen dat er een positieve sfeer in de klas ontstaat waardoor de kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan?

Deze vraag gaat over het proces dat ik afgelopen jaar heb doorlopen. Ik ben theorie gaan doornemen. Ben gaan kijken naar gewenst leerkracht gedrag en mijn gedrag voor de klas. Ik heb cursussen gevolgd die invloed hebben gehad op mijn gedrag voor de klas. Uiteindelijk is daar uitgekomen wat er voor mij werkt bij deze klas.

Hoofdstuk 5 Discussie en reflectie

5.1 Beginsituatie

Voor mij was dit het eerste jaar dat ik een eigen klas had. Een pittige klas. Ik had nog nooit de volledige verantwoordelijkheid voor een klas gehad. En behalve dat alle stof voor mij nieuw was en ik de lessen dus goed moest voorbereiden kwamen er veel dingen bij kijken die extra werkdruk gaven.

Ik heb altijd open gestaan voor tips en kritiek van collega's. Ook al is het soms niet leuk om te horen dat je iets fout doet, je kan er uiteindelijk alleen maar je voordeel mee doen.

5.2 Evaluatie

Als voorbereiding op dit onderzoek hebben we in onze intervisiegroep besproken wat de beste aanpak is voor een dergelijk onderzoek. Ook hebben we enkele voorbeelden mogen bekijken. Dit geeft een duidelijk beeld wat er van je verwacht wordt. Binnen de intervisie groep liep niet iedereen gelijk met het onderzoek. Hierdoor zag ik voorbeelden van de aanpak van anderen. Dit alles heeft mij geholpen tot dit onderzoek te komen.

De door mij doorgenomen literatuur heeft mij bewust gemaakt van het groepsproces. Dat heeft voor mij duidelijk gemaakt hoe het proces in deze groep de afgelopen jaren mogelijk gegaan is. Ik heb daarop mijn acties ondernomen. Ik heb ook gezien dat de groep aan het begin van het schooljaar al op een negatieve manier gevormd was en het voor mij erg moeilijk was hier direct actie op te ondernemen. De eerste weken in de groep verliepen moeizaam en stroef.

Gelukkig mag ik nu wel zeggen dat het loopt, ik heb in de afgelopen periode een manier van lesgeven gevonden die voor mij werkt!

Toch zal dit een groep blijven met een gebruiksaanwijzing. Er is dan ook met collega's en directie besloten volgend jaar de twee groepen 6 door elkaar te husselen. Niet alleen de groepen 6, ook de groepen 7 gaan waarschijnlijk anders samen gesteld worden. Er wordt gekeken of er een structurele wisseling na iedere 2 jaar plaats kan vinden. Na groep 2, na groep 4, en na groep 6. Het vervolg op dit onderzoek zal dan ook zijn samen met de collega's van de andere groep 6 twee gelijkwaardige groepen te vormen. Aan de leerkrachten van groep 7 dan de taak om direct een goede aanpak toe te passen om van beide groepen een positieve groep te maken. Ik hoop echt dat dit lukt. Ik zal het boek van Rene van Engelen aanraden aan deze collega's.

Ook is een goede leerling bespreking aan het eind van dit schooljaar hierbij erg belangrijk. De ervaring die ik en mijn collega's met deze kinderen hebben opgedaan moet bij hen parate kennis zijn. Sommige leerkrachten kiezen ervoor de leerlingen eerst zelf te leren kennen en dan pas de gegevens van voorgaande leerkrachten erbij te pakken. In dit geval zou ik dat afraden. Omdat de kans dan weer bestaat dat je te laat bent en het groepsproces weer negatief verloopt. Zo weet ik nu bijvoorbeeld dat ik met een aantal jongens direct aan een positief zelfbeeld had moeten werken. Ik dacht aan het begin van het jaar: 'Als ik maar streng ben, dan komt het wel goed'. Niet dus, dat botste enorm met een aantal kinderen die dat niet pikte en die werden er opstandig van, waardoor mijn zelfverzekerde houding al snel ver te zoeken was.

Ik heb de observaties van ervaren collega's als heel erg leerzaam ervaren. Zoals Jos ook in één van zijn verslagen zegt, ik stel me leerbaar op. En dat maakt dat het werkt. Als ik zoiets had gehad van "ja, dat kan je wel mooi zeggen maar wat ik nu doe is goed", dan had ik nooit aanpassingen doorgevoerd bij het werken in de klas en mijn eigen gedrag.

De collega's hadden beide een oplossingsgerichte aanpak, ze keken naar wat goed ging, stimuleerden dat ik daar meer van ging doen. Maar durfden ook kritiek te geven, waar ik vaak mijn eigen leer of actiepunten op afstemde. Dit was een goede, effectieve aanpak.

Ik ben erg tevreden over het proces en product van dit onderzoek. Het proces is voor mij veel belangrijker geweest dan het uiteindelijke product. Het doorlopen proces heeft ervoor gezorgd dat ik weet wat er werkt voor mij in deze groep, zodat ik kan zorgen voor een positieve afsluiting van dit jaar. Ik weet nu hoe ik het komende schooljaar met een eigen klas ga starten. Ik heb niet alleen voor dit jaar veel geleerd maar in de toekomst met andere klassen kan ik het geleerde toepassen.

Zoals ik al eerder gezegd heb is dit onderzoek van toepassing geweest op mij en mijn huidige groep. Voor de lezer is het geen garantie dat het op een zelfde manier werkt. Ik kan de lezer wel aanraden af en toe je leerkrachtgedrag te laten observeren, ook in een groep die wel positief gevormd wordt. Je wordt je bewust van je gedrag, gewenst of niet gewenst, en kan aspecten van je gedrag veranderen indien nodig.

5.3 Nawoord

Ik ben twee jaar geleden aan deze studie begonnen omdat ik in eerste instantie maar een contract had van twee dagen en ik de tijd die ik niet voor de klas stond nuttig wilde gebruiken. De tijd die ik vooraf dacht te hebben voor deze studie bleek al gauw erg tegen te vallen omdat ik genoeg (inval)werk bleek te hebben. En naast mijn werk ook veel tijd stak in vrijwilligerswerk waar ik veel voldoening uit kon halen. Ik organiseer ieder jaar kindervakantiewerk voor de kinderen uit gemeente Woensdrecht. Mijn studiehouding is eigenlijk altijd al een probleem geweest. Hoe interessant ik het ook vond, uitstellen van belangrijk werk deed ik veel te makkelijk. Dat heb ik mijn hele leven al gehad. Daar heb ik nu wel van geleerd. Stel dat ik vannacht zou slapen en er zou een fee langskomen die een wonder zou verrichten. Dan had ik vanaf morgen een andere houding. Ik zou de dingen direct aanpakken. Wat ik vandaag kan doen doe ik ook vandaag... en niet morgen of volgende week. Ik zou niet meer denken dat doe ik wel in de vakantie, ik kon mezelf er dan toe zetten problemen gelijk aan te pakken. En de beloning? Een voldaan gevoel want alles is op het juiste moment klaar! Is dat geen oplossingsgericht voornemen?? Wellicht kan ik dit bij een volgende studie toepassen.

Literatuur lijst:

Grip op de groep, Rene van Engelen.
Bekadidact, Baarn, 2007

Oplossingsgericht onderwijzen, Kirsten Måhlberg en Maud Sjöblom
Garant, Antwerpen- Apeldoorn, 2008

Basisprincipes praktijkonderzoek, Frits Harinck
Garant, Antwerpen- Apeldoorn, 2006

De moeilijke klas, Christine Brons e.a.
Garant, Antwerpen-Apeldoorn 2002

The First-Year Teacher's Survival Guide, Julia G. Thompson
Jossey-Bass, San Francisco 2007

www.kanjertraining.nl laatst bezocht op: 30-4-2010

www.oplossingsgerichtwerkeninhetonderwijs.nl laatst bezocht op: 30-4-2010

Bijlagen:

Bijlage 1

De gevoelsthermometer van het groepsklimaat

Kruis de kolom aan die voor jou van toepassing is en leg in woorden uit hoe je de klas ervaart.

docent:	klas:	datum:	mentor:	inleveren voor:
---------	-------	--------	---------	-----------------

1 VOEL JE JE PRETTIG IN DEZE KLAS?

!	!	"	+	+	<i>denk aan:</i> geef je graag les aan deze klas? zijn er geen of weinig incidenten? kun je je programma kwijt in deze klas? kun je in deze klas een grapje maken? voel je je met respect behandeld? hoef je je geen zorgen te maken over deze klas?
1	2	3	4	5	<i>opmerkingen:</i> Ik vind het erg leuk werken in deze klas, het is wel een uitdaging. Ik kan veel leuke dingen met ze doen maar ik moet ook het een en ander laten omdat het moeilijk is om de klas daarna weer rustig te krijgen.

2 HOE GAAN DE LEERLINGEN MET ELKAAR OM?

!	!	"	+	+	<i>denk aan:</i> krijgt iedereen de kans om zijn inbreng te leveren? laat men elkaar uitpraten? wordt niemand uitgelachen of uitgesloten? kunnen ze met elkaar samenwerken? wordt er gepraat of geschreeuwd? klagen ze over medeleerlingen? voelt iedereen zich veilig en op z'n gemak?
1	2	3	4	5	<i>opmerkingen:</i> Kinderen vinden het erg moeilijk om met respect naar elkaar te luisteren, elkaar uit te laten praten. Samenwerken gaat vrij goed. Ze helpen elkaar graag. Soms gaat dat alleen met te veel geluid samen. Een aantal kinderen klagen veel over een aantal andere kinderen.

3 HOE GAAN DE LEERLINGEN MET HUN WERK OM?

!	!	"	+	+	<i>denk aan:</i> nemen ze hun spullen voor zich? gaan ze zonder mopperen aan het werk? is hun huiswerk meestal in orde? hebben ze perspectief op goede resultaten? vallen er veel onvoldoendes? zijn ze gemotiveerd om te leren?
1	2	3	4	5	<i>opmerkingen:</i> De spullen hebben ze vaak voor zich voor ik het gezegd heb(zien ze op hun planbrief) Een enkeling kan wel eens negatief reageren bij een bepaald vak. De motivatie bij een aantal kinderen is zwak. Dat merk ik ook in hun resultaten.

4 WELKE ROLLEN SPELEN INDIVIDUELE LEERLINGEN?

!	!	"	+	+	<i>denk aan:</i> worden de positieve rollen vervuld? is er een gezagsdrager in deze klas? is er een sociaal werker? zijn er volgers? critici? zijn er negatieve rollen? Is er een machthebber? zijn er open groepjes of klikjes? zijn er veel leerlingen die veel aandacht naar zich toe trekken?
1	2	3	4	5	<i>opmerkingen:</i> Er zitten een aantal jongens in de klas die veel aandacht vragen. Ik kan niet duidelijk 1 gezaghebber aandragen, wel zitten er wat jongens bij die mondiger zijn dan de rest. Over het algemeen zijn de meisjes erg rustig en zachtmoedig.

5 WELKE VERWACHTINGEN HEBBEN DOCENTEN EN LEERLINGEN?

!	!	"	+	+	<i>denk aan:</i> de docenten spreken positieve verwachtingen uit? Deze klas wordt niet negatief bestempeld door docenten ('lastige klas', 'drukke klas', 'rotklas'); de leerlingen hebben geen bijzondere weerstand tegen hun docenten? de leerlingen gaan positief met school en leren om?
1	2	3	4	5	<i>opmerkingen:</i> De klas staat bekend als een moeilijke klas, vooral voor invallers is het een moeilijk groepje.

WAT WIJST DE THERMOMETER AAN? *Aantal punten: 11*

10 of minder: het groepsklimaat dient nader onderzocht te worden; er is samenwerking tussen docenten nodig
 11-19: het groepsklimaat kan beter; wat gaat goed, wat kan beter?
 20 of meer: het groepsklimaat is positief; wat hebben docenten te doen om dit zo te houden?

Bijlage 2
Analyse van het groepsklimaat

HOE FUNCTIONEERT DE GROEP?	+	"	!	toelichting
GROEPSVERANTWOORDELIJKHEID 1. merk je dat leerlingen regelmatig voor elkaar opkomen? 2. heb je het gevoel dat de klas een eenheid is? 3. weten leerlingen zelf wie deze keer in de les afwezig is? 4. kost het moeite om iets mee te geven voor een afwezige?				1. + 2. ! het is vooral de club jongens en de club meiden apart. De jongens veroorzaken de meeste problemen in de klas. 3. + Ze letten erg veel op elkaar, vaak juist teveel! 4. + nee, iemand die redelijk dicht bij woont kan het afgeven, dat hoeft niet per se een goede vriend of vriendin te zijn. Een jongen neemt ook gerust iets voor een meisje mee.
RESPECT VOOR MEDELEERLINGEN/DOCENT 5. uiten de leerlingen in het algemeen gemakkelijk hun mening? 6. laten leerlingen elkaar uitpraten? 7. worden medeleerlingen vaak uitgelachen? 8. voel je je met respect behandeld als docent?				5.+ 6.! 7.! 8.+
SAMENWERKING 9. heerst er veel rivaliteit in deze klas? 10. kost het moeite om heterogene groepen te maken? 11. klagen de leerlingen vaak over elkaar bij de docent? 12. bestaan er 'vetes' tussen enkele sterke leerlingen?				9. ! 10.+ 11.! 12.!
BESLISSINGEN 13. drukken enkelen door als de klas iets moet beslissen? 14. houdt de meerderheid vaak zijn mond? 15. wordt er geschreeuwd als iets besloten moet worden? 16. hoor je als mentor achteraf dat niet ieder akkoord was?				13.+ 14.! 15.+ Dat sta ik niet toe 16. +

HOE FUNCTIONEERT DE GROEP?	+	"	!	toelichting
PROBLEMEN 17. worden onderlinge problemen openlijk besproken? 18. zijn er leerlingen die naar compromissen zoeken? 19. zijn er leerlingen die ondergesneeuwd raken in de drukte? 20. wordt er geluisterd naar wie zijn vinger opsteekt?				17.+ 18.+ 19.! Vaak de meisjes 20. Door leerkracht wel, door andere lln. vaak niet.
ROLLEN				
gezagsdrager: wie? waaraan merk je dat? Je.				Niet overduidelijk, meer op een negatieve manier.. andere kinderen doen wat Je. zegt omdat ze niet tegen hem in durven gaan.
sociaal werker: wie? waaraan merk je dat? Mar., Li., Ja. (eigenlijk het gros van de meiden)				
machthebber: wie? waaraan merk je dat? E.				E. is vaak betrokken bij een ruzie maar wel op een geniepige manier. Als schuldige zullen bijna altijd J. en D. aangewezen worden. E. uit zich heel vaak negatief over andere kinderen. Is snel agressief ik zie hem regelmatig op het plein zonder reden tegen iemand op botsen en ruzie zoeken.
Verkenners}Li, Critici } Ja, Mar, El Volgers } Mi, De, Joker } Ma, Ti appellant } Ni,				Deze rollen zijn moeilijk in te vullen. De rollen van een negatieve groep kan ik wel makkelijk invullen: Dictator: E. Intrigant: Je., D., T. Meelopers: Je., D., T., A., Mi., Zondebok: Ma, L, Jo., N.

Bijlage 3 Klassenklimaat schaal

Klimaatschaal - Administratie

(namen zijn i.v.m. privacy weggelaten)

Verslag over: Klimaat in de klas

Voornaam	Tussenvoegsel	Achternaam	Geslacht	Kwaliteit	Sfeer
			Meisje	6	7
			Jongen	4	4
			Jongen	4	4
			Jongen	4	6
			Meisje	4	3
			Jongen	4	7
			Meisje	5	6
			Jongen	3	3
			Meisje	4	2
			Jongen	4	4
			Jongen	7	4
			Meisje	6	4
			Meisje	5	3
			Jongen	5	7
			Meisje	4	4
			Meisje	4	6
			Jongen	5	3
			Meisje	3	3
			Jongen	4	4
			Jongen	6	3
			Jongen	6	7
			Meisje	4	6
			Meisje	4	4

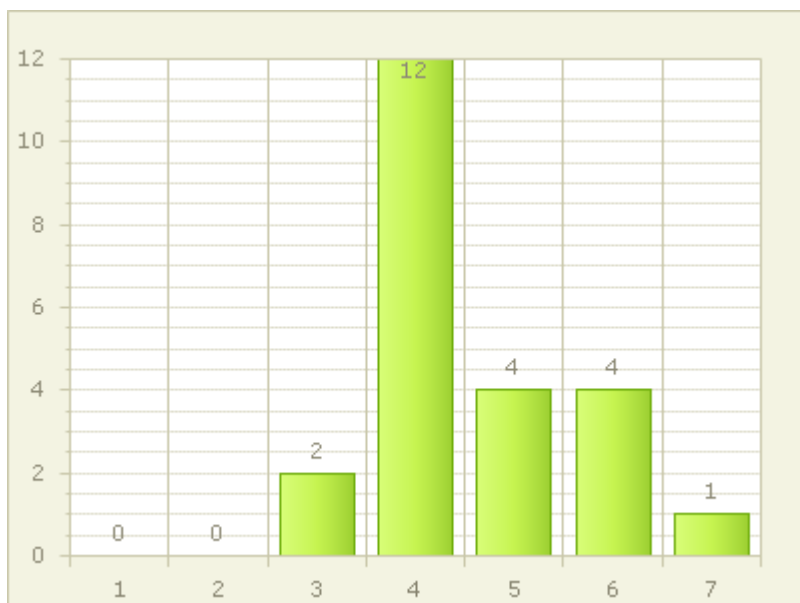
1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld 5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties: Gemiddelde = 4,57 (standaardafwijking = 1,04)

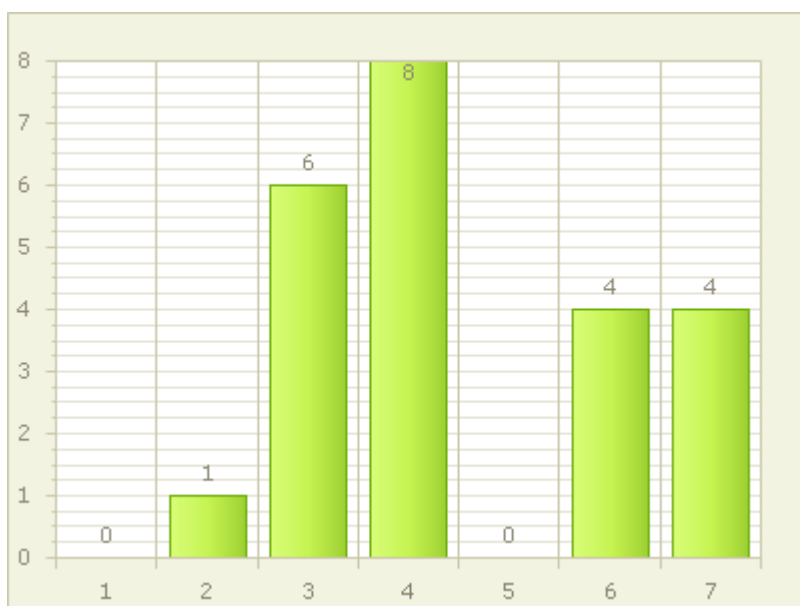
Sfeer in de klas: Gemiddelde = 4,52 (standaardafwijking = 1,59)

Voor de interpretatie van deze klassengemiddelden zie onderstaand verslag.

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:

Sfeer in de klas:

Verslag:

In vergelijking met de normgroep scoort deze klas op beide clusters bovengemiddeld. Dit is een ruim voldoende resultaat. Blijkbaar een fijne klas om mee te werken waar een goede sfeer heerst.

Indien er leerlingen op het cluster onderlinge leerling-relaties of op sfeer in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, zijn dit leerlingen die zich waarschijnlijk niet veilig voelen in deze klas. Worden zij gepest of buitengesloten? Ga eens in gesprek met deze leerlingen. Neem

eventueel een sociogram af in je klas om te kijken of er subgroepen zijn en wie de leidersfiguren in je klas zijn.

Zijn er scores van leerlingen die afwijken van de rest van de klas?? Bijvoorbeeld bij een grote spreiding ($SD > 1,4$). Leerlingen hebben dan zeer uiteenlopende meningen. Ga eens na hoe dit komt door bijvoorbeeld een gesprek met de klas te houden.

Mogelijk biedt de handelingswijzer van de Klimaatschaal hiervoor aanknopingspunten.

Ad Donkers

Verslag over: Juf Eveline

Voornaam	Tussenvoegsel	Achternaam	Geslacht	Orde	Interactie
			Meisje	4	4
			Meisje	7	7
			Jongen	4	4
			Jongen	4	3
			Meisje	5	7
			Jongen	4	4
			Jongen	6	7
			Meisje	6	4
			Meisje	4	4
			Jongen	4	5
			Meisje	3	4
			Jongen	3	4
			Meisje	6	5
			Jongen	5	5
			Meisje	6	5
			Jongen	4	5
			Jongen	6	5
			Jongen	4	4
			Meisje	6	5
			Jongen	7	7
			Jongen	5	5
			Meisje	4	4
			Meisje	4	5

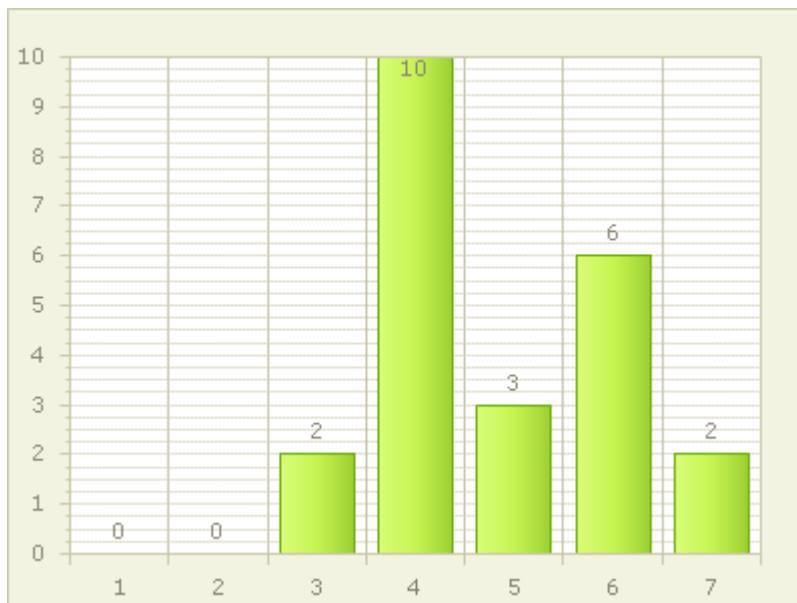
1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld 5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog

Orde in de klas: Gemiddelde = 4,83 (standaardafwijking = 1,19)

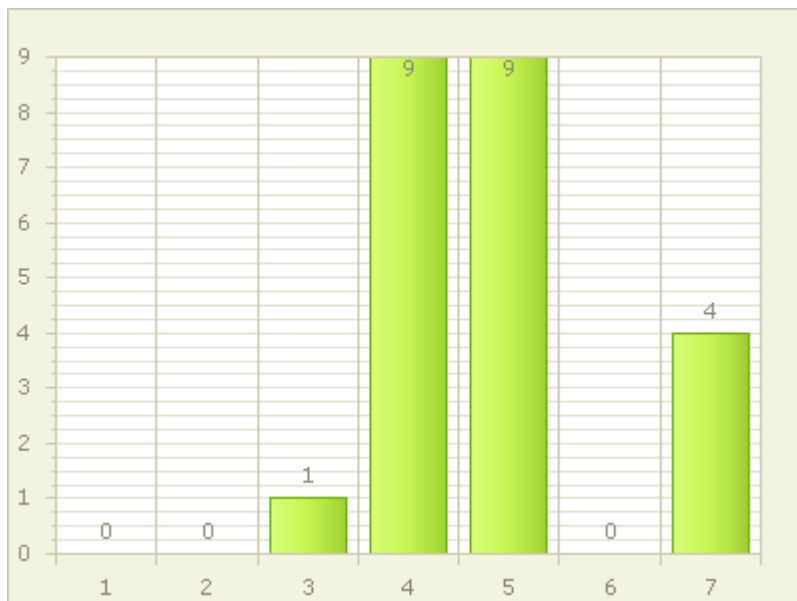
Interactie leerkracht-leerling Gemiddelde = 4,87 (standaardafwijking = 1,14)

Voor de interpretatie van deze klassengemiddelden zie onderstaand verslag.

Orde in de klas:

Interactie leerkracht-leerling

Verslag:

In vergelijking met de normgroep scoort de klas op beide clusters bovengemiddeld. Dit is een ruim voldoende resultaat. Vrijwel alle leerlingen hebben het gevoel dat er goed orde gehouden wordt in de klas en dat er een goede communicatie tussen leerkracht en leerlingen plaatsvindt.

Indien er leerlingen op het cluster orde in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Zijn dit leerlingen die meer structuur nodig hebben?. Ben je duidelijk in je verwachtingen en regels naar deze leerlingen? Ga eens in gesprek met deze leerlingen.

Indien er leerlingen op het cluster interactie in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Deze leerlingen hebben blijkbaar andere verwachtingen in de communicatie met de leraar. Is er bij deze leerlingen een behoefte aan een beter contact met de leraar: mogelijk willen deze leerlingen dat er meer geluisterd wordt naar hen en dat de leraar regelmatig met hen praat en positieve feedback geeft op hun functioneren. Ga eens in gesprek met deze leerlingen.

Zijn er scores van leerlingen die afwijken van de rest van de klas?? Bijvoorbeeld bij een grote spreiding ($SD > 1,4$). Leerlingen hebben dan zeer uiteenlopende meningen. Ga eens na hoe dit komt door bijvoorbeeld een gesprek met de klas te houden.

Mogelijk biedt de handelingswijzer van de Klimaatschaal aanknopingspunten.

Ad Donkers